

T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bilim Dalı

BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ BÖLÜMÜ
ÖĞRETMEN ADAYLARININ DİJİTAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİ VE
SİBER ZORBALIĞA İLİŞKİN DUYARLILIKLARININ İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet KOZAN

Dr. Öğr. Üyesi Müzeyyen BULUT ÖZEK

Elâzığ, 2018

T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı

Mehmet KOZAN'ın Dr. Öğr. Üyesi Müzeyyen BULUT ÖZEK danışmanlığında hazırlamış olduğu Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık Düzeyleri ve Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılıklarının İncelenmesi başlıklı tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 12.07.2018 tarih ve 2018-28/11 sayılı kararı ile oluşturulan jüri tarafından 08/08/2018 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı sayılmıştır.

Jüri Üyeleri:

İmza

1: Prof. Dr. Hasan KARAL

2: Dr. Öğr. Üyesi Müzeyyen BULUT ÖZEK

3: Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan ÖZDEMİR

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun
..... tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü
onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ayşegül GÖKHAN
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

BEYANNAME

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğr. Üyesi Müzeyyen BULUT ÖZEK danışmanlığında hazırlamış olduğum “Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık Düzeyleri ve Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılıklarının İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

Mehmet KOZAN

25/07/2018

ÖN SÖZ

Öncelikle yüksek lisans eğitimime başlamamdan itibaren akademik bilgilerini bizlere aktarmada gösterdikleri cömertlik ve samimiyetten ötürü başta Sayın Doç. Dr. Yalın Kılıç TÜREL olmak üzere Sayın Doç. Dr. Ahmet TEKİN ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan ÖZDEMİR hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez aşamasında danışmanlığımı üstlenerek bana her zaman bilgi ve tecrübelerini aktaran, bu süreçte her zaman bana yardımcı olan kıymetli hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Müzeyyen BULUT ÖZEK'e en derin saygılarımı ve en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayat serüvenimde varlıklarıyla bana güç veren, dualarıyla her daim yanımda hissettiğim, evlatları olmakla gurur ve onur duyduğum kıymetli aileme en içten sevgilerimi sunarım.

Hayatıma girmesinden onur duyduğum, dualarıyla ve gayretleriyle beni her zaman destekleyen kıymetli eşim Emine KOZAN hanımefendiye en derin muhabbetlerimi sunar, yakın zamanda aramıza katılan biricik oğlum Mustafa Talha'ya hayırlı ve uzun bir ömür dilerim.

Mehmet KOZAN

Temmuz, 2018

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ BÖLÜMÜ ÖĞRETMEN ADAYLARININ DİJİTAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİ VE SİBER ZORBALIĞA İLİŞKİN DUYARLILIKLARININ İNCELENMESİ

Mehmet KOZAN

Fırat Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı

Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bilim Dalı

Elâzığ, 2018, Sayfa XVI + 93

Bu çalışmada, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi (BÖTE) Bölümü'nde öğrenim gören öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Ayrıca adayların dijital okuryazarlık düzeyleri ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları arasındaki ilişki araştırılmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu Elâzığ Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi BÖTE Bölümü'nde 2017 – 2018 bahar yarıyılında eğitim görmekte olan 2., 3. ve 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmada verilerin elde edilmesi amacıyla Kişisel Bilgi Formu, Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği ile Dijital Okuryazarlık Ölçeği ve Siber Zorbalık ile Dijital Okuryazarlığa İlişkin Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu kullanılmıştır. Elde edilen nicel veriler, SPSS 21.0 paket programıyla analiz edilmiş ve verilerinin analizinde değişkenlere bağlı olarak Kolmogorov-Smirnov Z Testi, Bağımsız

Gruplar t-Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), Tukey, LSD, Kruskal Wallis, Mann Whitney U-Testi ve Pearson Korelasyon Analizi Testi kullanılmıştır. Nitel verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin yüksek seviyede olduğu tespit edilmiştir. Adayların dijital okuryazarlık seviyelerinin cinsiyet, yaş, kişisel bilgisayara sahip olup olmama, herhangi bir sosyal ağa üye olup olmama, İnternet’te harcanan günlük süre ve en sık ziyaret edilen site türü değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır. Adaylardan 3. sınıfta olanların 2. ve 4. sınıfta olanlara göre dijital okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca adayların bilgisayar kullanma deneyimleri arttıkça dijital okuryazarlık düzeylerinin arttığı görülmüştür.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının yüksek seviyede olduğu ortaya çıkmıştır. Adayların siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin cinsiyet, yaş, sınıf, bilgisayar kullanım süresi, herhangi bir sosyal ağa üye olup olmama, İnternet’te harcanan günlük süre ve en sık ziyaret edilen site türü değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır. Adaylardan kişisel bilgisayara sahip olanların diğerlerine kıyasla siber zorbalığa ilişkin daha yüksek duyarlılığa sahip olduğu saptanmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları arasında orta düzeyde pozitif korelasyon bulunmuştur. Buna göre katılımcıların dijital okuryazarlık düzeyleri arttığında siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları da artmaktadır. Nitel veriler incelendiğinde öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık ve siber zorbalığa karşı duyarlılık konularında bilinçli oldukları gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Okuryazarlık, Dijital Okuryazarlık Düzeyi, Siber Zorbalık, Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık

ABSTRACT

Master Thesis

EXAMINATION OF DEPARTMENT OF COMPUTER EDUCATION AND INSTRUCTIONAL TECHNOLOGY TEACHER CANDIDATES' DIGITAL LITERACY LEVELS AND CYBERBULLYING SENSITIVITIES

Mehmet KOZAN

Firat University

Institute of Education Sciences

Department of Computer Education and Instructional Technologies

Division of Computer Education and Instructional Technologies

Elâzığ, 2018, Pages XVI + 93

In this study, sensitivities of digital literacy and cyberbullying of teacher candidates trained in Department of Computer Education and Instructional Technologies (CEIT) was examined in terms of various variables. In addition, the relationship between candidates' digital literacy levels and their sensitivities to cyberbullying was investigated.

The universe of the research is constituted by prospective teachers of the Department of CEIT. The working group of the research is students who are in training at 2nd, 3rd and 4th grade in spring semester 2017 – 2018 at Department of Computer Education and Instructional Technologies in Elâzığ Firat University Faculty of Education. In order to obtain data in the research, Personal Information Form, Semi-structured Interview Form on Cyberbullying and Digital Literacy, Sensitivity Scale for Cyberbullying and Digital Literacy Scale were used. The quantitative data obtained

were analyzed with the SPSS 21.0 package program. The obtained data were analyzed by Kolmogorov-Smirnov Z-Test, Independent Samples t-Test, One Way Analysis of Variance (ANOVA), Tukey, LSD, Kruskal Wallis, Mann Whitney U-Test and Pearson Correlation Analysis Test. Qualitative data were analyzed by descriptive analysis.

As a result of the research, it was determined that the digital literacy levels of the teacher candidates are at a high level. According to the results of the research, it is observed that the candidates' gender, age, whether they have personal computers, whether they are members of any social network, daily time spending on the Internet, did not seem to have a significant effect on literacy levels. It was found that the candidates in the 3rd grade had higher digital literacy levels than the 2nd and 4th grade students. Moreover, as the years of computer use of candidates increased, digital literacy levels increased.

It was found out that teacher candidates who participated in the study had high level of sensitivity to cyberbullying. It is observed that the candidates' gender, age, class, duration of computer use, whether they are members of any social network, did not seem to have a significant effect on cyberbullying sensitivities. It has been determined that candidates who have personal computers have a higher sensitivity to cyberbullying than others.

A moderately positive correlation was found between the teacher candidates' digital literacy levels and their sensitivities to cyberbullying. Accordingly, when the digital literacy levels of the participants increase, their sensitivity to cyberbullying is increasing. When the qualitative data were examined, it was observed that teacher candidates were conscious about digital literacy and cyberbullying sensitivity.

Key Words: Digital Literacy, Digital Literacy Level, Cyberbullying, Sensitivity to Cyberbullying

İÇİNDEKİLER

ONAY.....	I
BEYANNAME	II
ÖN SÖZ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLolar LİSTESİ	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ	XIV
EKLER LİSTESİ.....	XV
SİMGELER/KISALTMALAR LİSTESİ.....	XVI
BİRİNCİ BÖLÜM	1
I. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırma Problemi	1
1.2. Araştırmanın Önemi	6
1.3. Araştırmanın Amacı	8
1.4. Sayıtlar	8
1.5. Sınırlılıklar	9
1.6. Tanımlar	9
İKİNCİ BÖLÜM.....	10
II. KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	10
1.1. Dijital Okuryazarlık ile İlgili Kavramlar.....	10
1.1.1.Okuryazarlık Kavramı.....	10
1.1.2. Okuryazarlık Türleri.....	11
1.1.2.1. Bilgi Okuryazarlığı.....	11
1.1.2.2. Bilgisayar Okuryazarlığı	11
1.1.2.3. Medya Okuryazarlığı.....	12
1.1.2.4. Ağ Okuryazarlığı.....	12
1.1.2.5. Elektronik Okuryazarlık (e-okuryazarlık)	13
1.1.2.6. Teknoloji Okuryazarlığı	13
1.1.2.7. Dijital Okuryazarlık.....	14
1.1.3. Siber Zorbalık ile İlgili Kavramlar	18

1.1.3.1. Zorbalık Kavramı	18
1.1.3.2. Siber Zorbalık	20
1.1.3.3. Siber Zorbalık Türleri	21
1.1.3.4. Siber Zorbalık Araçları	24
1.2. İlgili Araştırmalar	27
1.2.1. Dijital Okuryazarlıkla İlgili Araştırmalar	28
1.2.2. Siber Zorbalıkla İlgili Araştırmalar	31
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	36
III. YÖNTEM	36
2.1. Araştırmanın Yaklaşımı	36
2.2. Araştırmanın Modeli	36
2.3. Çalışma Grubu	37
2.3.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerinin Frekans ve Yüzde Değerlerine İlişkin Bilgiler	37
2.4. Araştırma Süreci	40
2.5. Veri Toplama Araçları	40
2.5.1. Kişisel Bilgi Formu	41
2.5.2. Dijital Okuryazarlık Ölçeği	41
2.5.3. Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği	41
2.5.4. Siber Zorbalığa ve Dijital Okuryazarlığa İlişkin Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu	42
2.6. Veri Toplama Süreci	43
2.7. Verilerin Analizi	44
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	45
IV. BULGULAR VE YORUM	45
4.1. Araştırmanın Nicel Boyutuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar	45
4.1.1. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Ortalamaları	45
4.1.2. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Çeşitli Demografik Özelliklerine Göre İncelenmesi	46
4.1.3. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin Ortalamaları	54
4.1.4. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılıklarının Çeşitli Demografik Özelliklerine Göre İncelenmesi	55

4.1.5.Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeyleri ile Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılıkları Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi İle İncelenmesi	63
4.2. Araştırmanın Nitel Boyutuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar	63
4.2.1.Siber Zorbalığa ve Dijital Okuryazarlığa İlişkin Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu ile İlgili Bulgular	63
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	65
V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	65
5.1.Tartışma.....	65
5.2.Sonuç ve Öneriler.....	69
KAYNAKLAR	72
EKLER	82
ÖZGEÇMİŞ	91

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları.	38
Tablo 2. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Ortalaması.	45
Tablo 3. Dijital Okuryazarlık Düzeyi Değişkenine Ait Kolmogorov-Smirnov Z Testi Sonuçları.	46
Tablo 4. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t-Testi Analizi Sonuçları.	46
Tablo 5. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Yaşlarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) Sonuçları.	47
Tablo 6. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Sınıf Düzeylerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) Sonuçları.	47
Tablo 7. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Sınıf Düzeylerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin LSD Testi Sonuçları.	48
Tablo 8. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Kişisel Bilgisayara Sahip Olup Olmamlarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t-Testi Analizi Sonuçları.	48
Tablo 9. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Bilgisayar Kullanım Sürelerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) Sonuçları.	49
Tablo 10. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Bilgisayar Kullanım Sürelerine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Tukey Testi Sonuçları.	49
Tablo 11. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Sosyal Ağlara Üye Olup Olmamlarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t-Testi Analizi Sonuçları.	50

Tablo 12. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin İnternet’te Günlük Harcadıkları Süreye Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) Sonuçları.	50
Tablo 13. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin En Sık Ziyaret Ettikleri Site Türlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) Sonuçları.	51
Tablo 14. Katılımcıların “Dijital Okuryazarlık Ölçeği” ile İlgili İfadelere Verdikleri Cevapların Dağılımları.	51
Tablo 15. Dijital Okuryazarlık Ölçeği Maddeleri	52
Tablo 16. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılıklarının Ortalaması.	54
Tablo 17. Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Değişkenine Ait Kolmogorov-Smirnov Z Testi Sonuçları.	55
Tablo 18. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Mann Whitney U-Testi Sonuçları.	56
Tablo 19. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin Yaşlarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	56
Tablo 20. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	57
Tablo 21. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin Kişisel Bilgisayara Sahip Olup Olmama Durumuna İlişkin Mann Whitney U-Testi Sonuçları.	57
Tablo 22. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin Bilgisayar Kullanım Sürelerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.	58
Tablo 23. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin Sosyal Ağlara Üye Olup Olmadığına İlişkin Mann Whitney U-Testi Sonuçları.	58
Tablo 24. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin İnternet’te Günlük Harcadıkları Süreye Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.	59

Tablo 25. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin En Sık Ziyaret Ettikleri Site Türlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.	59
Tablo 26. Katılımcıların “Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği” ile İlgili İfadelere Verdikleri Cevapların Dağılımları.	60
Tablo 27. Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği Maddeleri.....	61
Tablo 28. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeyleri ile Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılıkları Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi Sonuçları.	63

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. TÜİK 2008-2017 Temel Göstergeler Grafiği.....	2
--	---

EKLER LİSTESİ

EK 1: Kişisel Bilgi Formu.....	82
EK 2: Dijital Okuryazarlık Ölçeği	84
EK 3: Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği	86
EK 4: Siber Zorbalığa ve Dijital Okuryazarlığa İlişkin Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	87
EK 5: Etik Kurul Kararı	89
EK 6: Orijinallik Raporu	91

SİMGELER/KISALTMALAR LİSTESİ

BÖTE	: Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi
BTY	: Bilgi Teknolojileri ve Yazılım
CEIT	: Computer Education and Instructional Technologies
FATİH	: Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MMS	: Multimedia Messaging Service - Multimedya Mesaj Servisi
SMS	: Short Messaging Service - Kısa Mesaj Servisi
SPSS	: Statistical Package for Social Science - Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paket Programı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ

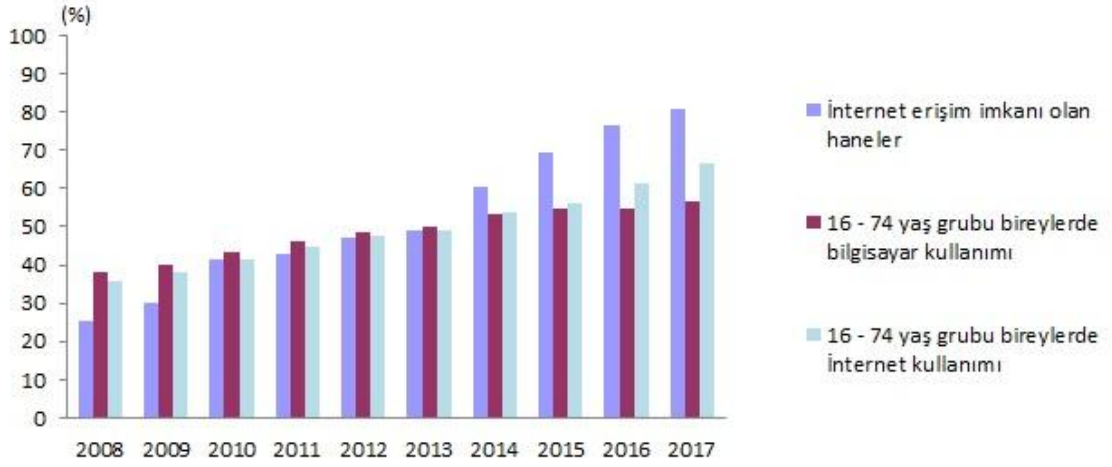
1.1. Araştırma Problemi

Bilgi, insanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar en kıymetli hazine olmuştur. Öyle ki bilgiye sahip olan toplumlar yücelmiş ve dünyaya hükmetmiş, sahip olamayanlar ise diğer toplumların boyunduruğunda yaşamaya mecbur kalmışlardır. Bilge toplumlar, insanlık tarihi için devasa gelişmeler kat ederken, diğerleri tüketim toplumundan öteye gidememiştir. Bilgiye verilen önemin artmasıyla bilgi arayışı git gide önem kazanmış ve hızlanmıştır. Tarihi gelişimi içerisinde özellikle yararlı bilgiye en hızlı yolla ulaşabilmek daha önemli hale gelmiştir.

Yaşadığımız yüzyıla kadar bilgi arayışı ve üretimi katlanarak artmıştır. Yirmi birinci yüzyılda bilgi patlaması yaşanarak, son otuz kırk yılda ulaşılan bilgi birikimi bu döneme kadar dünya tarihinde elde edilen toplam bilgi miktarına eşit olmuştur (Yılmaz, 2014). Küreselleşen dünyamızda bilgiye erişim eskiye oranla inanılmaz bir hıza ulaşmıştır. Eski çağlarda günlerce, belki aylarca süren yolculuklardan sonra ulaşılabilen çoğu bilgi günümüzde parmaklarımızın ucundadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde dünyamız adeta küresel bir köy haline gelmiştir.

Bilgi patlaması ve bilgiye erişimdeki hızlı gelişimde dijital teknolojilerin rolü yadsınamaz bir gerçektir. Telgraf, telefon, televizyon, cep telefonu, bilgisayar vb. dijital araçlar sayesinde bireyler bilgiye çok kısa sürede erişim sağlayabilmektedir. Günlük yaşamımızın vazgeçilmez bir parçasına dönüşen bilgi ve iletişim teknolojileri, dünyamızı hızla şekillendirmeye devam etmektedir. Özellikle İnternet, zaman ve mekân kavramlarını ortadan kaldırmış ve dünyayı sanal bir oda haline getirmiştir. Ülkemiz insanı da bu duruma kayıtsız kalmamıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin 2017 yılında yaptığı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması'na göre internet kullanan kişilerin oranı %66,8 olmuştur. Bilgisayar ve İnternet kullanımı 2017 yılında 16 - 74 yaş grubundaki kişilerde sırasıyla %56,6 ve %66,8 olmuştur. Bunun yanında ülkemizde her on haneden sekizi internete erişim imkânına sahip duruma gelmiştir.

Geniřbant İnternet erişim imkânı ise %78,3 ile yüksek bir düzeye ulaşmıştır. (TÜİK, 2017).

Şekil 1. TÜİK 2008-2017 Temel Göstergeler Grafiğı

Bilgi artışına karşın bilgi kirliliğı de inanılmaz boyutlara ulaşmıştır. Bu devasa bilgi okyanusundan istenilen doğru ve yararlı bilgiyi çekip çıkarmak ayrı bir yetenek gerektirir hale gelmiştir. Bilgi, tarihsel gelişimi içerisinde kendisiyle birlikte “okuryazarlık” olarak adlandırılan yeni bir kavramın da doğmasına öncülük etmiştir. İlk zamanlarda temel anlamda okuma-yazma becerisi şeklinde algılanan okuryazarlık kavramı, zamanla birtakım değişimlere uğramıştır. Son yıllarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi ve insanların bu teknolojilerle olan etkileşimlerinin artması okuryazarlık kavramını çeşitlendirmiştir. Güneş (1994)’e göre okuma-yazma çalışmalarının temelini oluşturan bu kavramın birbirinden farklı tanımlarının yapılması, değişen koşulların ve ihtiyaçlarının çeşitliliğı ile okuma yazma öğretimi anlayışının gelişiminden kaynaklanmaktadır.

Tarih boyunca her dönemin kendine özgü beklenti, değer ve değişkenleri okuryazarlık tanımını o döneme göre şekillendirmektedir (Coşkun, Cumaoglu ve Seçkin, 2013). Okuryazarlık kavramı gelişim süreci içerisinde bilgi okuryazarlığı, ağ okuryazarlığı, görsel okuryazarlık, sayısal okuryazarlık, kütüphane okuryazarlığı gibi bazı alt dallara bölünmüştür. Bu alt dallar içerisinde günümüz bilgi ve iletişim teknolojileriyle alakalı olarak *dijital okuryazarlık* kavramı öne çıkmaktadır.

Dijital okuryazarlık kavramının bilinirliğini arttıran Paul Gilster (1997), dijital okuryazarlığı, bilgisayarlar yoluyla sunulan bilgiyi geniş kaynaklardan, farklı biçimlerde kullanma ve anlama yeteneği olarak tanımlamaktadır (Akt: Pool, 1997). Dijital okuryazarlıkla sadece bazı şeyleri bulma becerisi elde edilmez, aynı zamanda yaşamda bunları kullanma, yaşama bu bilgileri transfer etme ve kazanılan bilginin eleştirel değerlendirilmesi yeterliliği de kazanılır (Martin, 2008). Bu yönüyle dijital okuryazarlığın bilişsel bir faaliyet olduğu söylenebilir.

Belshaw (2011) ise dijital okuryazarlığı, dijital çağda etkili öğrenmeyi destekleyen uygulamalar olarak tanımlamıştır. Günümüzde tanımdaki etkili öğrenmeyi destekleyen uygulamalar (akıllı tahtalar, eğitim içerikli internet siteleri, vb.) çok yaygınlaşmıştır. Dolayısıyla Belshaw'ın tanımı çok geniş bir alana işaret etmektedir.

Martin (2005) dijital okuryazarlığı: dijital kaynakları saptamak, onlara erişmek, yönetmek, bütünleştirmek ve değerlendirmek, yeni bilgiyi yapılandırmak; medya ifadeleri oluşturmak, yaşam döngüsü bağlamında başkalarıyla iletişime geçmek, tüm bunlara olanak tanımak ve son olarak tüm bu süreç üzerine yansıtıcı düşünmek için dijital araçların ve olanaklarının bireylerce uygun kullanma yeteneği, farkındalığı, tutumu olarak tanımlamaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerini ve interneti kullanma yeteneği, dijital okuryazarlığın yeni bir formudur. Dijital okuryazarlık; girişimcilik, yenilik ve yaratıcılık için ön koşul olurken bireyler dijital okuryazar olmadan ne toplum yaşamına katılabilirler ne de 21. yüzyılda yaşamak için gereken bilgi ve beceriyi elde edebilirler (Martin, 2005). 21. yüzyılın oluşturduğu kendine has insan tipinde bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanabilmek vazgeçilmez bir hal almıştır.

Dijital okuryazarlık üç düzeyde ele alınabilir: teknik düzeyde faal olarak dijital teknolojileri kullanabilmeyi ifade eden ustalık düzeyi (dijital yeterlikler), dijital araçların içerik açısından uygun kullanımı ve dijital eylemlerin dönüştürücü, beşerî ve sosyal etkisini anlamak anlamında eleştirel düzey. Dijital yeterlikler, dijital okuryazarlık için önkoşuldur fakat tek başına yeterli değildir (Martin, 2008).

Dijital okuryazarlık; dijital teknolojiler kullanılarak yeni bilgiler elde etme, elde edilen bilgileri analiz ederek uygun ve yararlı olanlarını alma ve bu bilgilerden yeni bir sentez oluşturma şeklinde de tanımlanabilir. Bilgi çağında dijital okuryazarlık kavramı

önemini gitgide artırmakta ve dijital okuryazarlık temelli konular alan yazın için önemli bir araştırma alanı haline dönüşmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerin kullanılma sıklığının artmasıyla birlikte kişiler arası ilişkilerin dijital ortamda nasıl sağlandığı konusunda bazı yeni durumlar ortaya çıkmıştır. İnsanın doğasında var olan çeşitli duyguların günlük hayatta olduğu gibi dijital ortamda karşı tarafa nasıl yansıtıldığı önemli hale gelmiştir. Sevmek, sevilme, üzülmek, sevinmek, korku vb. duygulara sahip olan insan öfke ve saldırgan davranışlar sergileme konusunda kendini dijital ortamda göstermeye başlamıştır. Zorbaca davranışta bulunma, müstebitlik şeklinde tanımlanan zorbalık kavramı dijital alana da sirayet etmiş durumdadır (TDK, 2018). Bu aşamada alan yazında siber ya da sanal zorbalık olarak adlandırılan yeni bir kavram ortaya çıkmıştır.

Campbell (2005) siber zorbalık kavramını çalışmalarında kullanan kişilerden ilkinin Kanadalı bir araştırmacı olan Bill Belsey olduğunu ifade etmektedir. Belsey (2004)'e göre siber zorbalık, kişi ya da bir grup tarafından kasıtlı olarak yapılan ve tekrarlanan düşmanca davranışlarla, başkalarına zarar vermek için bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması şeklinde açıklanabilir. Siber zorbalık kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte, birçok araştırmacı ilgili kavramın saldırganlığın ya da geleneksel zorbalığın değişik bir biçimi olup olmadığını tartışmışlardır. Yapılan bazı çalışmalarda siber zorbalık kavramının geleneksel zorbalıkla kıyaslandığında siber zorbalığın ilişkisel, fiziksel, sözlü boyutu ve dünya çapında yer ve zaman sınırlılığı olmaması sebebiyle geleneksel zorbalıktan farklı bir yapıda olduğu belirtilmiştir (Juvonen ve Gross, 2008). Kimi çalışmalarda ise siber zorbalık eyleminin, elektronik ortamlar vasıtasıyla yapıldığı ve geleneksel zorbalığın farklı bir türü olduğu belirtilmiştir (Smith, vd., 2008).

Siber zorbalığa maruz kalan bireylerde yüksek kaygı düzeyi, korku, utanma, sinirlenme vb. olumsuz etkiler oluşabilmektedir. Bu olumsuz etkiler kişinin günlük yaşamını etkilemektedir. Duygusal yönden daha hassas bireylerde siber zorbalığın etkileri çok daha yıkıcı olabilmektedir. Öyle ki daha ileriki boyutlarında, depresyon, anksiyete, yalnızlık, teknolojiden uzak durma ve intihar girişimleri görülebilmektedir (Ybarra ve Mitchell, 2004).

Siber zorbalık içeren davranışların olumsuz ve yıpratıcı etkisi, 2006 yılında Missouri’li bir genç kız olan Megan Meir’in başına gelen olayla dünya çapında geniş yankı uyandırmıştır. Megan on üç yaşında bir ortaokul öğrencisidir. Megan sosyal paylaşım sitesi MySpace üzerinden tanıştığı Josh Evans’la arkadaşlık kurmuştur. İçten diyaloglarla başlayan arkadaşlığının bir süre sonra olumsuz sayılabilecek davranışlar ve hakaretler içeren mesajlar almasıyla devam ettiğine şahit olmuştur. Bu yıpratıcı süreç sebebiyle depresyona giren Megan, "Dünya siz olmadan daha iyi bir yer olurdu" notunu bırakmış ve yaşamına son vermiştir. Olaydan sonra trajik bir gerçek ortaya çıkmış Josh Evans diye gerçek bir kişinin olmadığı anlaşılmıştır. Yapılan soruşturmalar neticesinde Josh Evans isimli kişinin aslında Lori Drew adındaki komşu kızları tarafından oluşturulmuş sahte bir profil olduğu belirlenmiştir (King, 2010).

Siber zorbalığın kurbanları ilk zamanlarda daha çok küçük yaştaki bireyler olmuştur. Duygusal olarak daha hassas olan ergenliğe girmemiş ya da ergenliğe henüz girmiş bireyler dijital teknolojiler vasıtasıyla maruz kaldıkları olumsuz davranışlara karşı gerekli direnci gösterememişlerdir. Genç ve yetişkin bireyler ise bu konuda daha sağlam tepkiler verebilmekte ve bu tarz olumsuzlukları daha rahat atlatabilmektedir. Ama gün geçtikçe siber zorbalık vakaları artmakta ve bu durum bilgi çağının önemli bir problem alanı haline gelmektedir.

Yukarıda bahsedilen iki kavram elbette ki dijital teknolojileri kullanan her bireyi yakından ilgilendirmektedir. Fakat geleceğin dijital vatandaşlarına dijital teknolojileri kullanmayı öğretecek olan bilişim teknolojileri öğretmenlerin bu konudaki bilgi düzeyi çok daha önemlidir. Çalışmada bu gerçek göz önünde bulundurarak Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi (BÖTE) Bölümü öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri ve siber zorbalık durumlarına ilişkin duyarlılıklarının ortaya çıkarılması ve adayların dijital okuryazarlık düzeyleriyle siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları arasında herhangi bir ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Önemi

21. yüzyılda bilgi, dijital teknolojilerin henüz kullanılmadığı zamanlara oranla çok hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Aynı zamanda bilgi miktarı da her geçen saniye artmaktadır. Devasa bilgi yığınlarını ve yayılım hızını düşündüğümüzde dijital okuryazar bireyler yetiştirmenin her zamankinden daha önemli hale geldiğini söylemek mümkündür. Dijital okuryazar bireyler bilgiyi etkin bir şekilde bulan, bulduğu bilgiyi analiz ederek yanlışları atıp doğru bilgiye ulaşabilen, ulaştığı doğru bilgiyi kullanarak yeni bilgiler sentezleyebilen ve elde ettiği yeni bilgiyi dijital ortamda sunabilen kişilerdir. Çağımıza özgü yeni bir beceri olan dijital okuryazarlık ülkemiz insanı için de oldukça önemlidir. Dijital okuryazar bireyler yetiştirmek için dijital okuryazar öğretmenler yetiştirmek gerekmektedir.

Dijital okuryazarlık uluslararası alanda oldukça önemsenen bir konu olmakla birlikte ülkemiz alan yazınında son yıllarda bilinirliği artmaya başlamıştır. Ülkemizin son yıllarda daha çok önem verdiği e-devlet vb. uygulamaların da etkisiyle dijital okuryazarlık seviyesi yüksek dijital vatandaşların yetiştirilmesi oldukça önemli hale gelmiştir. Dijital yeterlilikleri yüksek seviyede bireyler yetiştirilmesi noktasında bilişim teknolojileri öğretmenlerinin rolü göz önüne alındığında bu çalışmanın dijital okuryazar bireyler yetiştirme sürecine katkılarının olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmayı önemli kılan bir diğer etmen de çalışmanın eğitim sistemi içinde dijital teknolojilerle sürekli iç içe olacak olan bilişim teknolojileri öğretmenlerine odaklanmasıdır. Bilişim teknolojileri öğretmen adayları görev aldıklarında ilköğretim ve ortaöğretim seviyesinde Bilişim Teknolojileri ve Yazım (BTY), Bilişim Teknolojilerinin Temelleri, Web Tasarımı vb. derslerde tamamen dijital teknolojiler üzerine çalışmalar yürütmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin dijital okuryazarlık düzeylerinin artırılması ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının yükseltilmesi anlamında bilişim teknolojileri öğretmenlerine çok büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu perspektiften bakıldığında bilişim teknolojileri öğretmenlerinin dijital okuryazarlık düzeylerinin ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının hangi seviyede olduğunun belirlenmesi önem kazanmaktadır. Bilimsel araştırmalar sonucunda çıkan sonuçlara göre birtakım önlemler alınması ve uygulamalar yapılması daha nitelikli öğretmenlerin

yetiştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu katkı ise doğrudan öğrencilerimizin ve uzun vadede de toplumumuzun yararına olacaktır.

Dijital teknolojiler göz önüne alındığında diğer önemli bir kavram da siber zorbalık kavramıdır. Siber zorbalığa geleneksel zorbalık kavramından hareketle ulaşabiliriz. Geleneksel zorbalık, bir kişiye ve bir guruba başka bir kişinin veya gurubun fiziksel ya da psikolojik anlamda zarar vermesi olarak tanımlanmaktadır. Siber zorbalık ise geleneksel zorbalık türlerinin dijital ortamlarda, dijital ortamlara has şekilleriyle ortaya çıkmasıdır. Özellikle İnternet gibi dijital ortamlarda siber zorbalığın kışkırtma, kendini gizleme, siber taciz, korku yaratma, dışlama, iftira vb. birçok çeşidine rastlanmaktadır. Dijital teknolojilerin çeşitlenmesi ve hızlanmasıyla siber zorbalık vakalarında hızlı bir artış göze çarpmaktadır.

Siber zorbalık vakalarının özellikle yaşı küçük bireylerde çoğu zaman yıkıcı sonuçlara yol açtığı görülmektedir (Ybarra, Alexander ve Mitchell, 2005; Campfield, 2006). Dolayısıyla siber zorbalığın dünya çapında büyüyen bir problem olduğu görülmektedir (Li, 2007; Kowalski, Limber ve Agatston 2008; Hinduja ve Patchin, 2009). Bu durumdan hareketle dijital okuryazarlık düzeyi yüksek, bilinçli ve karşılaşılabileceği siber zorbalık durumlarına karşı tedbirli bireyler yetiştirmek önemli hale gelmiştir. Bu araştırmada öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Çıkan sonuca göre birtakım önlemler alınabilecek ve çalışmalar planlanabilmektedir. Bu açıdan araştırmanın özellikle eğitim alanına katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Bilinçli öğrencilerin yetiştirilmesinde ebeveynlerle birlikte en büyük role sahip olan bireylerden biri de öğretmenlerdir. Öğrencilerin dijital okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesinde ve aynı zamanda dijital ortamlardaki olumsuzluklarla başa çıkabilme becerilerinin kazandırılmasında öğrencilere birinci derecede rehberlik edecek kişiler ise bilişim teknolojileri öğretmenleridir. Öğrencilere rehberlik edecek öğretmenlerin de yeterli bilgi birikimine sahip olması gerekmektedir. Bilinçli öğretmenler ve dolayısıyla bilinçli öğrenciler yetiştirilebilmesi için bu alandaki bilimsel araştırmaların yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada alanları gereği bilgi ve iletişim teknolojileriyle sürekli iç içe bulunan Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleriyle siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları arasında herhangi bir ilişki olup olmadığı da araştırılmıştır.

Araştırma kapsamında belirlenen alt amaçlar şu şekildedir:

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının;

- a. Dijital okuryazarlık düzeyleri nedir?
- b. Dijital okuryazarlık düzeyleri öğretmen adaylarının cinsiyetlerine, yaşlarına, öğrenim gördükleri sınıf düzeyine, kişisel bilgisayara sahip olup olmamalarına, bilgisayar kullanım sürelerine, İnternet’te harcadıkları günlük süreye ve herhangi bir sosyal ağa üye olup olmamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- c. Siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleri nedir?
- d. Siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleri öğretmen adaylarının cinsiyetlerine, yaşlarına, öğrenim gördükleri sınıf düzeyine, kişisel bilgisayara sahip olup olmamalarına, bilgisayar kullanım sürelerine, İnternet’te harcadıkları günlük süreye ve herhangi bir sosyal ağa üye olup olmamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- e. Dijital okuryazarlık düzeyleriyle siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları arasında bir ilişki var mıdır?

1.4. Sayıtlar

1. Araştırmanın örnekleminin evreni yeterli seviyede temsil ettiği varsayılmıştır.
2. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının kendilerine uygulanan ölçme araçlarını içtenlikle ve doğru bir şekilde yanıtladığı varsayılmıştır.
3. Veri toplama araçlarının güvenilirlikleri ve geçerlilikleri çalışmanın amacına uygundur.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırmadan elde edilen veriler, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Elazığ Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği Bölümü'nde öğrenim gören öğrencilerin yanıtlarıyla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Okuryazarlık: Genel anlamıyla okuryazarlık “toplum tarafından anlam verilen iletişimsel simgelerin etkili bir biçimde kullanılabilmesi yeteneği” şeklinde tanımlanmaktadır (Kellner 2001; Kress, 2003).

Dijital Okuryazarlık: Çubukçu ve Bayzan (2013)'a göre farklı teknolojilerin bilinmesi ve bunları doğru kullanabilme becerisine sahip olunması, dijital ortamlarda doğru bilgiye ulaşabilme, doğru bilgiyi üretebilme, doğru bilginin bilincinde olabilme ve öğrenme-öğretme sürecinde teknolojiyi kullanabilme durumlarını kapsamaktadır.

Zorbalık: Sincar (2012)'a göre zorbalık, başka bireylere zarar vermek amacıyla kasten, tekrarlı bir şekilde ve düşmanca davranışları destekleyen davranışlardır.

Siber Zorbalık: Belsey (2008) tarafından siber zorbalık, bir birey veya bir grubun bilgi ve iletişim teknolojilerini diğer bireylere zarar vermek amacıyla kötü niyetle ve tekrar eder biçimde kullanması olarak tanımlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

II. KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1.1. Dijital Okuryazarlık ile İlgili Kavramlar

Bu başlık altında öncelikle okuryazarlık kavramına odaklanılmış, daha sonra dijital okuryazarlık kavramının diğer okuryazarlık kavramlarından doğru bir şekilde ayırt edilebilmesi amacıyla çeşitli okuryazarlık türleri açıklanmıştır. Son olarak da dijital okuryazarlık kavramı alan yazın ışığında ele alınmıştır.

1.1.1. Okuryazarlık Kavramı

Genel anlamda okur-yazarlık, alfabe ile yazılı metinleri okuyabilme ve yazabilme durumu olarak ifade edilmektedir (Reinking, 1994). Okuryazarlığın genel tanımı herhangi bir dilin yazılı eserlerini okuyabilme, okunan öğeleri algılama ve kavrama yeteneğine sahip olunmasıdır. Günümüzde okuryazarlık iletişimin ayrılmaz bir parçasıdır. Güncel bir tanım ile okuryazarlık ise, toplumun anlamlaştırdığı iletişimsel simgeleri etkili bir biçimde kullanabilme konusunda yeterlilik kazanabilmektir (Kellner, 2001).

Geleneksel okuryazarlık çağımız için olmazsa olmaz gerekliliklerden biri haline gelmiştir. Dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğu okuma yazma bilmesine rağmen göz ardı edilemeyecek miktarda kişi ise hala okuma yazma bilmemektedir (DW, 2016). Yani okuryazarlık yeteneğine sahip değildir.

Okuryazarlık kavramı toplumu oluşturan bireylerin çeşitli katkılarıyla sürekli gelişmekte ve farklı alanlarda okuryazarlık kavramları ortaya çıkmaktadır. Dijital teknolojilerle alakalı sayılabilecek çok çeşitli okuryazarlık tanımları bulunmaktadır. Bunlardan başlıcaları bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, ağ okuryazarlığı, elektronik okuryazarlık (e-okuryazarlık), teknoloji okuryazarlığı, bilgi ve iletişim teknolojileri okuryazarlığı dijital okuryazarlık olarak sıralanabilir. Dijital

teknolojilerle alakalı okuryazarlık kavramlarını genel hatlarıyla bilmek dijital okuryazarlık kavramının anlamlandırılabilmesinde önemli hale gelmiştir.

1.1.2. Okuryazarlık Türleri

1.1.2.1. Bilgi Okuryazarlığı

Bilgi okuryazarlığı ilk kez kullanıldığı 1970’li yıllardan itibaren üzerinde tartışılmaya devam edilen bir tanımdır. Zaman içerisinde çeşitli bakış açılarından hareketle çok farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlamalardan başlıcaları şu şekilde sıralanabilir:

Zurkowski’in yapmış olduğu ilk tanım daha çok bilgi okuryazarı bireyin özellikleri üzerine odaklanır. Zurkowski’ye (1974) göre bilgi okuryazarı birey, karşılaştığı problemlere bilgiye dayalı çözüm üretmek için çeşitli bilgi kaynaklarını kullanan, bilgi kaynaklarının kullanımı için gerekli becerilere sahip olan ve ilgili teknikleri bilen kişidir. Bilgi okuryazarlığı, bilgi gereksinimini tanımlama, ihtiyaç duyulan bilgiyi bulma, bilgiyi değerlendirme, etkin şekilde kullanma ve iletme becerisidir (American Library Association [ALA], 1989, Akt. Demiralay, 2008).

Diğer bir tanıma göre bilgi okuryazarlığı, bilgiye neden ve ne zaman ihtiyaç duyduğunu, bilgiyi nerede bulabileceğini ve nasıl değerlendireceğini, etik olarak nasıl kullanması gerektiğini ve nasıl ileteceğini bilme becerisidir (Chartered Institute of Library and Information Professionals [CILIP], 2004).

1.1.2.2. Bilgisayar Okuryazarlığı

Bilgisayar okuryazarlığı kimi zaman bilgi okuryazarlığıyla karıştırılan bir kavram olmuştur. Fakat bilgi okuryazarlığı genel anlamda bilgiyi alma, işleme ve sentez yapmaya odaklanırken; bilgisayar okuryazarlığı ise bilgisayar kullanma becerilerine odaklanmaktadır. Horton’a göre (2008) bilgisayar okuryazarlığı, bilgisayarları ve bilgisayar yazılımlarını etkili bir şekilde kullanma becerisidir. Buradaki bilgisayar kullanma becerileri fiziksel olarak açma-kapama, çıktı alma vb. işlemlere ek olarak

kelime işlemciler, veritabanı yazılımları vb. programları da etkin kullanabilmeyi kapsamaktadır.

1.1.2.3. Medya Okuryazarlığı

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesine paralel olarak basılı ve elektronik medya araçlarının gelişimi de hızlanmıştır. Bu sebeple bilgi toplumunda yaşayan bireylerin iyi bir medya okuryazarı olması kaçınılmaz bir gereksinimdir. Alan yazında medya okuryazarlığı ve medya okuryazarı bireylerin özelliklerini barındıran çeşitli tanımlar ortaya çıkmıştır.

Koltay (2011), medya okuryazarlığının temel olarak çeşitli biçimlerde mesajlara ulaşma, mesajları analiz etme, değerlendirme ve iletme yeteneği olduğunu belirtmiştir. Başka bir tanım ise medya okuryazarı bireylere odaklanmıştır. Buna göre medya okuryazarı birey; medyada yeniden yapılandırılan iletileri ayırt edebilen ve algılayabilen, onunla ilgili çeşitli yorumlarda bulunabilmek için ayrı bir beceri, bilgi ve eğitsel organizasyon gerektiren bir eğitim sürecinin sonucu olarak medya yetkini sıfatını almayı hak eden kişiyi betimleyen bir terim olarak ifade edilebilir (Taşkıran, 2007).

1.1.2.4. Ağ Okuryazarlığı

Ağ okuryazarlığının alan yazında “İnternet Okuryazarlığı” ve “Web Okuryazarlığı” kavramlarıyla eş anlamlı olarak kullanımına rastlanmaktadır. Genel anlamda ağ okuryazarlığı, ağ ortamında bilgiyi bulmak, ona ulaşmak ve onu kullanmak için gerekli olan becerileri kapsar (Bawden, 2001).

McClure’a göre ağ olarak nitelendirilebilecek bir bireyin, çeşitli küresel ağ hizmetlerinin farkında olması, ağ üzerinde bilginin nasıl oluşturulduğunu, yönetildiğini ve kullanıma sunulduğunu bilmesine ek olarak çeşitli erişim araçlarını kullanarak ağ üzerinden bilgiye erişebilmesi de beklenir (Spitzer, Eisenberg ve Lowe, 1998, s. 28; Bawden, 2001, s. 249, Akt. Kurbanoglu, 2010).

1.1.2.5. Elektronik Okuryazarlık (e-okuryazarlık)

Elektronik araçların ortaya çıkmasıyla geleneksel basılı metinlerin yanında elektronik ortamda oluşturulmuş ya da elektronik ortama aktarılmış metinler de önem kazanmıştır. Geleneksel metinlerde alfabe, resimler, tablolar vb. kullanılmakta iken elektronik metinlerde bunlara ek olarak videolar sesler çeşitli animasyonlar da eklenebilmektedir. Genel anlamda elektronik okuryazarlık kavramı, elektronik ortamlarda bulunan iletileri anlamlandırma ve bu ortama yönelik ileti oluşturma süreci olarak ifade edilmektedir.

1.1.2.6. Teknoloji Okuryazarlığı

Teknoloji kavramı, herhangi bir sanayi dalı ile ilgili yapım yöntemlerini, yapımda kullanılan araç, gereç ve aletleri, bunların kullanım biçimlerini kapsayan uygulama bilgisi ya da insanın maddi çevresini denetlemek ve değiştirmek amacıyla geliştirdiği çeşitli araç gereçlerle bunlara ilişkin bilgilerin tümü olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2018). Teknolojik gelişmelerin toplumsal ihtiyaçlara göre hızla gelişmesi teknoloji okuryazarı bireylerin yetiştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Teknoloji okuryazarı olarak tanımlanan birey;

- a. Teknolojinin ne olduğunu, nasıl ortaya çıktığını, toplumu nasıl şekillendirdiğini ve toplum tarafından nasıl şekillendirildiğini bilen insandır. Birey gördüğü bir teknoloji haberini çok ilginç bulur, bu bilgiyi kazanır, davranışlarına yansıtır ve buna dayalı olarak bir fikir oluşturur.
- b. Teknolojinin kullanılmasında objektif ve rahattır. Teknoloji ve teknoloji kullanımının ülke için önemli olmasının sebebini anlamak tüm bireyler için gereklidir (Bacanak ve diğerleri, 2003).

1.1.2.7. Dijital Okuryazarlık

Dijital teknolojilerin hayatımıza girmesiyle ortaya çıkan dijital okuryazarlık kavramı zaman içinde çok farklı tanımlamalarla ifade edilmiş ve kavramın bilinirliği yapılan çalışmalarla gitgide artmıştır. Dijital okuryazarlık kavramı 1990'lı yılların sonlarına doğru literatüre girmeye başlamıştır. Dijital okuryazarlık kavramını bilinir hale getiren kişi olarak Amerikalı yazar Paul Gilster kabul edilmektedir. Gilster (1997), dijital okuryazarlık kavramını bilgisayarlar yoluyla sunulan bilgiyi geniş kaynaklardan, farklı biçimlerde kullanma ve anlama yeteneği olarak tanımlamaktadır. Paul Gilster'in aynı isimdeki kitabıyla birlikte diğer okuryazarlık kavramlarından ayrışmaya başlayan dijital okuryazarlık kavramı, giderek daha sık kullanılmaya başlamıştır. Bu yaygınlaşma ise dijital okuryazarlık kavramıyla ilgili, kavrama farklı açılardan bakan çeşitli tanımların yapılmasını beraberinde getirmiştir.

Martin, (2005) dijital okuryazarlığı: dijital kaynakları saptamak, onlara erişmek, yönetmek, bütünleştirmek ve değerlendirmek, yeni bilgiyi yapılandırmak; medya ifadeleri oluşturmak, yaşam döngüsü bağlamında başkalarıyla iletişime geçmek, tüm bunlara olanak tanımak ve son olarak tüm bu süreç üzerine yansıtıcı düşünmek için dijital araçların ve olanaklarının bireylerce uygun kullanma yeteneği, farkındalığı, tutumu olarak tanımlamaktadır. Martin dijital okuryazarlık kavramını çok boyutlu olarak düşünmüş ve oldukça geniş bir tanım yapmıştır. Ona göre dijital okuryazarlık kavramı medya okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı ve görsel okuryazarlık gibi çeşitli okuryazarlık türlerini kısmi olarak kapsamaktadır. Bu durum, dijital okuryazarlık kavramının Gilster'in tanımından sonra ne kadar geniş bir anlama büründüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Martin (2008)'e göre ise dijital okuryazarlıkla sadece bazı şeyleri bulma becerisi elde edilmez, aynı zamanda yaşamda bunları kullanma, yaşama bu bilgileri transfer etme ve kazanılan bilginin eleştirel değerlendirilmesi yeterliliği de kazanılır.

Eshet (2002), dijital okuryazarlığın yazılım kullanmaktan çok daha fazlasını kapsadığını grafik arayüzleri ile ilgili bilgileri öğrenmede dijital kopyalamadan faydalanmayı, bilgiyi değerlendirmeyi de (bilgi okuryazarlığı) içerdiğini belirtmiştir. Çoğu tanımda bilgi okuryazarlığının diğer okuryazarlık türlerini kapsadığından

bahsedilmesine rağmen, bu tanım da Martin’le benzer olarak dijital okuryazarlığın bilgi okuryazarlığını kendi içinde barındırdığına dikkat çekmektedir.

Alkalai ve Hamburger’e göre (2004) dijital okuryazarlık; fotoğrafik-görsel beceriler, bilgi edinme becerileri, dallandırma becerileri, üretim becerileri ve sosyo - duygusal beceriler olarak tanımlanabilir. Bu tanımdaki becerileri şu şekilde açıklayabiliriz:

Fotoğrafik-görsel beceriler: Bu beceri okuyucunun gördüğünü sezgisel olarak anlayabilmesini, serbestçe okuma yapabilmesini, görsel ve grafiklerdeki çeşitli yönerge ve mesajları anlamlandırabilmesini sağlar.

Üretim becerileri: Herhangi bir dijital ortamlarda üretilen materyallerden hareketle daha anlamlı ve yeni bir materyal üretmeyi ifade etmektedir. Üretilen materyaller sadece metinleri değil, aynı zamanda görsel sanat eserlerini de barındırmaktadır.

Branşlara ayırma becerileri: Her türden bilgiye ulaşmadaki geniş özgürlük beraberinde düzensiz ya da farklı dallara ayrılmış bilgileri kullanmayı, küçük parçalara ayrılmış farklı bilgi parçacıklarını birleştirmeyi ve bu parçacıkları yapılandırmayı gerektirmektedir. Dolayısıyla dijital okuryazarlığa yönelik bu beceri de küçük parçalara ayrılmış farklı türden bilgi parçacıklarını birleştirmeyi ve yapılandırmayı; tersine bir bakış açısıyla da bütün olarak verilmiş bilgiyi ise ilgili dallara ayırabilmeyi içermektedir.

Bilgi edinme becerileri: Günümüz dünyasında bilgiye ulaşmanın kolaylaşmasıyla kullanıcılara taraflı, öznel ve yanlış bilgilerin de ulaşması kaçınılmazdır. Kullanıcının bu bilgileri ayıklayabilmesi ve doğru bilgiye ulaşabilmesi bu beceri kapsamında değerlendirilmektedir.

Sosyo-duygusal beceriler: Dijital teknolojilerin gelişmesiyle dijital ortamlarda kişiler arası iletişim kurmanın farklı yöntemleri gelişmiştir. Sohbet uygulamaları, forumlar, sosyal medya platformları vb. birçok alanda kişiler birbirleriyle sürekli iletişim halindedir. Bu başlık altında ele alınan beceriler duyguları paylaşabilme, çeşitli internet tuzaklarından, gerçek olmayan kimliklerden kaçabilme ve çeşitli virüs saldırılarına karşı bilinçli olmak şeklinde sıralanabilir.

Hague ve Payton (2011) dijital okuryazarlık kavramını biraz daha kapsamlı biçimde sekiz beceri alanı ile tanımlamaktadır. Bunlar Yaratıcılık, Fonksiyonel Beceriler, Eleştirel Düşünme Becerileri, Kültürel ve Sosyal Anlayış, Bilgiyi Bulma ve Keşfetme Becerileri, İş birliği Yapma, Etkili İletişim Becerileri ve E-Güvenlik'tir.

Ribble ve Bailey (2007), dijital okuryazarlık kavramını teknolojiyi ve teknoloji kullanımını öğrenme ve öğretme işlemi olarak tanımlamışlardır. Bawden ise (2008), dijital okuryazarlığı, bir kişinin dijital ortamdaki görevlerini etkin biçimde tamamlayabilmesi olarak tanımış, Belshaw ise (2011) dijital okuryazarlığı, dijital çağda etkili öğrenmeyi destekleyen uygulamalar olarak tanımlamıştır. Bu uygulamaların çeşitliliği zaman içerisinde değişebilmektedir. Belshaw yine aynı çalışmasında dijital okuryazarlığı; dijital kaynakları saptamak, onlara erişmek, yönetmek, bütünleştirmek ve değerlendirmek, yeni bilgiyi yapılandırmak; medya ifadeleri oluşturmak, yaşam döngüsü bağlamında başkalarıyla iletişime geçmek, tüm bunlara olanak tanımak ve son olarak tüm bu süreç üzerine yansıtıcı düşünmek için dijital araçların ve olanaklarının bireylerce uygun kullanma yeteneği, farkındalığı, tutumu olarak tanımlamaktadır. Tanımların bazıları iş odaklı ilerlerken bazıları dijital teknolojilerin barındırdığı uygulamalara odaklanmaktadır. Bu tanım yapılan en geniş ve en kapsamlı tanımlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dijital okuryazarlık kavramını daha iyi algılamak, eğitimci ve eğitim tasarımcılarına daha iyi kavramsal bir çerçeve sunma ihtiyacını karşılamak için Eshet-Alkalai ve Amichai-Hamburger (2004) deneysel model ışığında dijital okuryazarlığa yönelik yeni bir kavramsal çerçeve oluşturmuştur. Buna göre; foto-görsel okuryazarlık, üretim okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı, dallara ayırma okuryazarlığı, sosyo-duygusal okuryazarlık olarak 5 farklı türde okuryazarlık becerisinin olduğu belirtilmiştir. Bu çalışma ile birlikte öğretmenlerin dijital okuryazarlık kavramına yükledikleri anlamlar tespit edilerek, literatürde eksikliği hissedilen dijital okuryazarlığa yönelik kavramsal çerçevenin oluşturulması çabasına katkıda bulunulması planlanmıştır.

Uluslararası mecralarda çalışılmaya başlanan ve giderek gelişen dijital okuryazarlık kavramı ülkemizde de kendine yer bulmuş ve az da olsa çeşitli araştırma uygulamalarında ele alınmıştır. Bu anlamda dijital okuryazarlık kavramına yeni yeni tanımlar eklenmiştir.

Gürcan (2013) dijital okuryazarlığı anlama ve bilgisayarlar yoluyla sunulan geniş ölçekteki çoklu-formattaki enformasyonu kullanabilme yetisi olarak tanımlamıştır. Çubukçu ve Bayzan'a (2013) göre ise dijital okuryazarlık farklı teknolojilerin bilinmesi ve ilgili teknolojileri doğru kullanabilme becerisine sahip olunması, dijital ortamlarda doğru bilgiye ulaşma, doğru bilgiyi üretme, doğru bilginin bilincinde olma ve öğrenme - öğretme sürecinde teknolojiyi kullanabilme durumlarını kapsamaktadır.

Dijital teknolojilerle okuma ve yazma becerilerinin ilişkisi ele alındığı zaman iki yönlü bir ilişkinin oluşu göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisi, bireylerin dijital ortamlarda karşılaştıkları talimatları, çeşitli komutları, görselleri ve işaretleri doğru bir şekilde anlamlandırıp dijital araç ve gereçleri etkili bir şekilde kullanabilmelerini ifade etmektedir. İkincisi ise bireylerin oluşturdukları görsel ve yazılı materyalleri düzenli ve fonksiyonel bir şekilde paylaşabilmelerini içermektedir (Özbay ve Özdemir, 2014). Bu açıklamaya göre ülkemizde sosyal medyaya bağlanabilmek, siteler arasında gezinebilmekten öteye geçmeyen bilgisayar bilme algısının aslında ne kadar yanlış ve yetersiz olduğu ortaya çıkmaktadır. Dijital teknolojileri, özellikle de İnternet'i kullanırken karşılaşılan durumları anlamlandırma ve bu durumlara doğru tepkiler verebilme dijital okuryazar olarak nitelendirebileceğimiz bireylere özgü bir yetenektir.

Dijital okuryazarlık günümüzde geleneksel okuryazarlıktan çok daha önemli hale gelmeye başlamıştır. Çünkü bilinen okuryazarlık bazı az sayıda becerileri bir araya getirmeyi gerektirirken; dijital okuryazarlık, farklı teknolojilerin doğru kullanılabilmesinin yanı sıra doğru bilgiye ulaşma, doğru bilgi üretme ve bilgi paylaşımında bulunabilme ve öğrenme-öğretme süreçlerinde teknolojiyi kullanabilme becerilerine sahip olmayı gerektirmektedir (Hamutoğlu, Güngören, Uyanık ve Erdoğan, 2017). Bu becerilere sahip bireyler zaman içerisinde diğer bireylere göre çok daha avantajlı konuma geçmektedir. Örneğin; çeşitli sektörlerde verilen iş ilanlarına baktığımızda çoğu zaman ofis programlarına hâkim, analitik düşünebilen vb. ifadelerin dijital okuryazarlığı işaret ettiği görülmektedir.

Dijital okuryazarlık kavramı ülkemizde son yıllarda hızla gelişen e-devlet uygulamalarının da etkisiyle daha fazla önem kazanmıştır. Çünkü dijital okuryazarlık, dijital vatandaşlığın en önemli yönünü oluşturan boyutlarından bir tanesidir (Ribble,

2011). Kısaca dijital vatandaşlık, teknolojilerin kullanımı ile ilgili dijital vatandaşların sorumluluk sahibi davranış durumları olarak tanımlanmaktadır (Mossberger, Tolbert ve McNeal, 2007). Bilgi toplumunda yaşayan bireylerin dijital okuryazarlıkları yüksek düzeyde, sorumlu dijital vatandaşlar olmaları beklenmektedir.

Ülkemizde dijital okuryazarlık kavramının bahsedildiği en önemli alanlardan biri de eğitim sektörüdür. Son yıllarda dijital okuryazar bireyler yetiştirmeye yönelik çeşitli kurslar düzenlenmektedir. Bazı üniversitelerde de dijital okuryazarlık derslerinin verildiği görülmektedir (İKÜ, 2018). Bu çalışmalar dijital okuryazar bireyler yetiştirmek anlamında olumlu gelişmelerdir. Dijital dünyayı anlayarak okuyabilen, elde ettiği bilgileri analitik akıl süzgecinden geçiren ve yepyeni sentezlere ulaştığında bunları en etkili biçimde dijital ortamlarda paylaşabilen bireyler ülkemizin bilgi çağında gelişmiş toplumlarla beraber yürüyebilmesine olanak sağlayacaktır.

1.1.3. Siber Zorbalık ile İlgili Kavramlar

Bu başlık altında öncelikle zorbalık kavramı ele alınmış ve siber zorbalık kavramının tam olarak kavranabilmesi amacıyla diğer zorbalık türlerine değinilmiştir. Daha sonra siber zorbalık kavramı ve siber zorbalıkla alakalı alt başlıklar alan yazın ışığında ele alınmıştır.

1.1.3.1. Zorbalık Kavramı

Zorbalık kavramı geleneksel anlamda bir kişinin veya grubun kendilerine göre psikolojik, fizyolojik vb. açılardan daha güçsüz durumdaki kişilere ya da gruplara karşı sergilediği zarar verici faaliyetler olarak tanımlanabilir.

1978 yılında Norveçli bilim adamı Olweus tarafından yayınlanan “Okullarda Saldırganlık” isimli kitap, zorbalığın bilimsel olarak tanımlanmasında bir ilk kabul edilmektedir. Olweus zorbalık ile ilgili “bir kişinin veya kişilerin başka bir kişiyi ya da kişileri kasıtlı, tekrarlı ve en azından bir süre devam eden olumsuz davranışlara maruz bırakmasıdır” tanımını yapmıştır (Akt. Yaman ve arkadaşları, 2011).

Geleneksel anlamda zorbalık türleri şu şekilde sınıflandırılabilir (Güncel Psikoloji, 2018):

Fiziksel Zorbalık: Fiziksel davranışları içeren zorbalık çeşididir. Dövmek, vurmak, incitmek, tekme atma, itme – çekme, eşyalara el koyma vb. gibi davranışlar fiziksel zorbalığa örnek verilebilir.

Sözel Zorbalık: Sözel davranışlar içeren zorbalık çeşididir. Küfür etmek, alay etmek, dalga geçmek, lakap takmak, küçük düşürücü ve incitici sözler söylemek sözel zorbalığa örnek teşkil edebilmektedir.

Psikolojik Zorbalık: Psikolojik bağlamda davranışlar içeren zorbalık çeşididir. Çocuğu yalnızlığa itmek, duygusal baskı, oyunlara katmamak ve arkadaş çevresinde yok saymak gibi davranışlar olarak örneklendirilebilir.

Cinsel Zorbalık: Cinsel davranışlar içeren zorbalık çeşididir. Cinsel bölgelere dokunma, sarkıntılık yapmak ve sözel olarak cinsel atıflarda bulunma gibi davranışlarla örneklendirilebilir.

Siber Zorbalık: Teknolojik aletleri kullanarak zarar verici davranışlarda bulunmaktır. Sosyal paylaşım sitelerinden iftira, dedikodu yaymak, kişiye özel bilgileri paylaşmak vb. davranışlarla örneklendirilebilir.

Saldırganlık maalesef insanın doğasında olan bir davranış şeklidir. Zorbalık da saldırganlığın bir türü olarak kabul edilmektedir. Ancak saldırganlık davranışının zorbalık olarak adlandırılması için bazı durumların ortaya çıkması gerekmektedir. Öncelikle saldırganın mağdura zarar verme amacı taşıması, mağdurdan fiziksel veya psikolojik olarak daha güçlü durumda olması gerekir. Ayrıca saldırganın başkalarının canını acıtma ve onlar üzerinde hâkimiyet kurma isteğinden kaynaklanması gerekmektedir. Bunlara ek olarak saldırganlık davranışının süreklilik arz etmesi de gereklidir. Birbirine psikolojik, fiziksel veya zekâ seviyesi bakımından denk iki kişi arasında görülen saldırganlık davranışları zorbalık olarak adlandırılamaz. Süreklilik arz etmeyen saldırganlık da zorbalık olarak adlandırılmaz. Ancak saldırganlık davranışının dozajı çok fazlaysa bu davranış zorbalık olarak adlandırılır (Yaman, 2011).

Zorbaca davranışlar, davranışa maruz kalan bireyler açısından oldukça yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Özellikle duygusal ve fiziksel olarak yeterli olgunlukta olmayan ilköğretim ve ortaöğretim çağındaki öğrencilerin bu tür davranışlara maruz kaldıklarında intihar dâhil birçok olumsuz yönleme başvurabildikleri görülmektedir.

1.1.3.2. Siber Zorbalık

Son yıllarda teknolojik gelişmeler oldukça hızlanmıştır. Artık insanlar birbirleriyle özellikle İnternet, cep telefonu vb. bilgi ve iletişim araçları vasıtasıyla yer ve zaman kavramına takılmadan çok rahat iletişim kurabilmektedir. Bu araçlar insanoğlu için inanılmaz yararlar getirmesinin yanında maalesef insan doğasında yer alan olumsuz davranışların da iletim aracı haline gelmiştir. Son yıllarda bu durumu anlamlandıran ve *siber zorbalık (cyberbullying)* olarak adlandırılan yeni bir kavram hayatımızda yer etmeye başlamıştır. Zorbalık, saldırganlık, öfke vb. davranışların teknolojiyle birleşmesi neticesinde siber zorbalık kavramı ortaya çıkmıştır (Gültekin, 2008). Siber zorbalık, son yıllarda adını sıkça duyduğumuz, geleneksel zorbalıktan bazı yönleriyle ayrılan fakat sonuçları itibariyle çok daha yıkıcı olabilen bir zorbalık çeşididir. Siber zorbalık için zaman içinde çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Yapılan tanımlar siber zorbalığın odaklandıkları yönü itibariyle çeşitli bakış açıları sunmaktadır.

Siber zorbalık kavramının ilk kez 2004 yılında Kanadalı bir eğitimci olan Bill Belsey tarafından kullanıldığı kabul edilmektedir (Belsey, 2004). Belsey'e (2008) göre siber zorbalık, bir kişi veya grubun bilgi ve iletişim teknolojilerini, diğer kişi veya gruplara zarar vermek amacıyla kötü niyetle ve tekrarlayıcı biçimde kullanması olarak tanımlanmıştır. Bu tanımda öne çıkan detay zorbalık davranışının bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla yapılmış olmasının gerekliliğidir. Siber zorbalık bu noktada geleneksel zorbalıktan ayrılmaktadır. Ayrıca Belsey'in dikkat çektiği bir diğer nokta da bilgi ve iletişim teknolojilerinin tekrar eden biçimde kullanılmasıdır. Bu aşama geleneksel zorbalıkla benzerlikler barındırmaktadır.

Bir başka tanıma göre göre siber zorbalık, dijital teknolojilerin diğer bireylere çeşitli rahatsız edici mesajlar göndermek veya sosyal saldırganlık yapmak amacıyla kullanılmasını anlamına gelmektedir (Willard, 2007). Bu teknolojilere sms, mms, sosyal medya platformları, bloglar, elektronik posta, anlık mesajlaşma uygulamaları, forumlar vb. aklımıza gelebilecek her türlü dijital ortam ve araç örnek olarak verilebilir.

Shariff (2008) ise siber zorbalığı biraz daha ayrıntılandırmış ve siber zorbalıkta kullanılan araç ve içeriklere odaklanmıştır. Ona göre siber zorbalık, bloglar, web siteleri, anlık mesajlaşma platformları, sohbet odaları, elektronik posta, cep telefonları ve kişisel çevrimiçi profiller aracılığıyla diğer bireylerin aşağılanması, tehdit edilmesi

veya onlara cinsel içerikli fotoğraflar ve mesajlar gönderilmesidir. Ayrıca Shariff siber zorbalığın tipik özelliklerini sıralarken şu maddeleri saymaktadır:

- Siber zorbalıkta kişinin kimliğini saklaması çok kolaydır.
- Siber zorbalık sırasında kullanılan iletişim araçları sebebiyle, maruz kalınan zorbalık davranışının birçok kişi tarafından bilinmesine kolaylaşmaktadır.
- Siber zorbalık daha çok cinsel sömürü biçiminde ortaya çıkmaktadır.

Siber zorbalığın çeşitli cinsel amaçlar için kullanılması onun en yıkıcı taraflarından birini oluşturmaktadır. Siber zorbalar özellikle çocukları ve gençleri sanal ortamda çeşitli yöntemlerle kandırabilmekte ve onlardan özellikle cinsel anlamda menfaat sağlamaya çalışmaktadırlar. Sosyal medya, bloglar, anlık mesajlaşma uygulamaları vb. sanal ortamlarda kişinin kimliğini çok rahat gizleyebiliyor olması kendisini olduğundan çok daha farklı gösterip karşı tarafta güven duygusu oluşturabilmektedir. Oluşan bu güven duygusunun etkisiyle ve sanal ortamın verdiği rahatlıkla kişiler maalesef sanal zorbaların tuzaklarına çok rahat düşebilmektedir. Her ne kadar bireyler bilinçlendirilmeye çalışılsa da bu tarz durumlar sıklıkla ortaya çıkmaktadır.

Campbell (2005), siber zorbalık konusunun, İngiltere, ABD, Kanada, Japonya ve birçok ülkeden gelen pek çok rapor ışığında, dünya çapında yaygınlaştığı uyarısında bulunmaktadır. Li (2008), siber zorbalığın birçok kültür içerisinde giderek yaygınlaştığını gösteren çalışmalar ortaya koyarak bu hipotezi desteklemektedir.

1.1.3.3. Siber Zorbalık Türleri

Siber zorbalık davranışları çok çeşitli türlerde ortaya çıkabilmektedir. Siber zorbalık içeren davranışların net olarak tanımlanması ve gruplandırılması siber zorbalıkla mücadele edebilmek açısından son derece önemlidir.

Willard (2005)'in çalışmalarına göre yedi farklı siber zorbalık çeşidi bulunmakta ve bunlar şu şekilde sıralanabilmektedir;

- **Kışkırtma (Flaming):** Çevrimiçi kişi ya da kişilere yönelik öfkeli, kaba ve müstehcen mesajlar göndermek anlamına gelmektedir.

Bu davranışlara daha çok çevrimiçi oyun ortamlarında rastlanmaktadır. Karşı takımlarda yer alan oyuncuların birbirlerine kaba, öfkeli ve müstehcen mesajlar göndermeleri kışkırtma davranışına örnek olarak verilebilir.

- **Başkası gibi davranarak kendini gizleme (Masquerade):** Bir veya birden çok kişinin başkalarının hesaplarını ele geçirerek onları zora sokacak eylemlerde bulunmasıdır. Bu durum kişinin yakın çevresinde itibarını kaybetmesine sebep olabilir.

Özellikle bir kişinin başka bir kişiye beslediği düşmanca hisler bu davranışın ortaya çıkmasını tetiklemektedir. Kişi düşmanlık beslediği kişinin daha çok sosyal medya hesaplarını hedef almaktadır. Karşıdaki kişinin kullanıcı bilgilerini ele geçirerek ya da onun adına sahte hesaplar açarak onu diğer insanların gözünde küçük düşürecek paylaşımlar yapmaktadır. Bu paylaşımlar sebebiyle siber zorbalığa maruz kalan birey özellikle psikolojik olarak zarar görmektedir.

- **Siber taciz (Harassment):** Bir kişiye veya birden çok kişiye tekrar eden bir şekilde saldırgan mesajlar göndermek olarak tanımlanabilir.

Bir öğrenci okulda problem yaşadığı bir öğrencinin cep telefonunu diğer arkadaşlarından öğrenmesi ve ona sürekli saldırganlık ve tehdit içeren mesajlar göndermesi davranışı bu duruma örnek olarak verilebilir.

- **Özel bilgileri açığa çıkarmak (Outing):** Bir kişinin özel içerik barındıran fotoğraf, video veya mesaj gibi kişisel bilgilerini ortaya çıkarmak olarak tanımlanır.

Son yıllara bu durum sıkça yaşanmaktadır. Hatta toplum tarafından çok iyi tanınan ünlüler bile sık sık bu konuda sıkıntıya düşmektedir. Özellikle özel fotoğraf ya

da videolarının kimi zaman internette paylaşılmasıyla kişiler özellikle psikolojik olarak zarar görmektedir.

- **Korku yaratma (Cyberstalking):** Tehdit içerikli ve bireyin yüksek seviyede korku duymasına sebep olacak metin ya da görüntü göndermektir.

Erkek arkadaşından ayrılan bir bayanın erkek arkadaşı tarafından sürekli tehdit içerikli mesajlar alması bu duruma örnek olarak verilebilir.

- **Dışlama (Exclusion):** Kasten bir kişiyi veya birden çok kişiyi çevrimiçi (online) bir gruptan çıkartma eylemidir.

Bir sınıfta bulunan bir grup öğrencinin kendi arasında kurduğu bir sohbet grubu bulunmaktadır. Bu sohbet grubunda çeşitli paylaşımlar yapılmakta ve grup üyeleri bu durumda fayda sağlamaktadır. Bu gruba dâhil olmaya çalışan başka bir bireyin grup yöneticisi tarafından çeşitli bahanelerle dışlanması bu duruma örnek olarak verilebilir.

- **İftira (Denigration):** Bir birey hakkında başka bireylere utandırıcı ve asılsız bilgiler göndermektir.

Bir kişinin sevmediği bir başka kişi hakkında internet ortamında iftira niteliği taşıyan ve onu zor duruma düşürebilecek dedikodular yayması, çeşitli paylaşımlarda bulunması bu duruma örnek olarak verilebilir.

Smith vd. (2006) tarafından yapılan bir çalışmada, siber zorbalık türlerinin mevcut teknolojiye göre çeşitlilik gösterdiği belirtilmiştir. Bunlar;

- Resim / Video klip zorbalığı (Cep telefonu kamerası kullanılarak),
- E-Mail zorbalığı,
- Telefon araması zorbalığı (Cep telefonu vasıtasıyla),
- Metin mesajı zorbalığı,
- Anlık mesajlaşma aracılığı ile yapılan zorbalık,
- Sohbet odası zorbalığı,
- Web siteleri vasıtasıyla ile yapılan zorbalıktır.

Arıcak’a (2011) göre iki tür siber zorbalık çeşidi bulunmaktadır. Bunlar; elektronik zorbalık ve elektronik iletişim zorbalığıdır. Elektronik zorbalık durumun daha çok teknik yönünü ifade ederken, elektronik iletişim zorbalığı durumun daha çok psikolojik yönünü içermektedir.

Elektronik zorbalık bireylerin şifrelerini elde etmek, onlara bulaşıcı ya da spam mailler göndermek gibi teknik olayları içerir. Elektronik zorbalık, bir kişi tarafından yapılabileceği gibi birçok kişi tarafından da organize bir şekilde yapılabilmektedir. Bu gibi saldırılar kişisel web sitelerine yapılabildiği gibi büyük kurum ya da devletlere ait olan yazılım ya da sitelere de yapılabilmektedir. Bu tür saldırılar yazılım ve donanımlara direk olarak etkiye bulunmasının yanında dolaylı olarak kişilerin duygularına da olumsuz etki etmektedir.

Elektronik iletişim zorbalığı ise bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak kişileri tekrarlayan bir şekilde rahatsız etme, kişilerle dalga geçme, onlara lakap takma, onlar hakkında asılsız bilgiler yayma, internet üzerinden hakaret etme veya kişinin rızası olmadan fotoğraflarını yayınlama gibi ilişkisel saldırı davranışlarını içermektedir. Bu ise direkt olarak duyguları etkilemekte ve kişiye psikolojik olarak büyük zararlar vermektedir.

1.1.3.4. Siber Zorbalık Araçları

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler insanların birbirleriyle her an iletişim halinde olabilmesine olanak sağlamıştır. Özellikle İnternet erişim imkânlarının hızla artması ve akıllı telefon, tabletler vb. iletişim araçlarının yaygınlaşması bu duruma ortam hazırlamaktadır. Bu çeşitlilik aynı zamanda siber zorbalık araçlarının da yaygınlaşması anlamına gelmektedir.

Siber zorbalık yapılırken kullanılan bazı iletişim araçları aşağıdaki gibidir (Yaman vd, 2011).

1. Anlık Mesajlaşma – Instant Messaging

Anlık mesajlaşma, bireyin çeşitli web ortamlarında bulunan arkadaşlarıyla eş zamanlı iletişim kurması anlamına gelmektedir. Siber zorbalık anlamında bu durum başka birinin profilinin ele geçirilmesi ya da aynı kullanıcı adıyla yeni bir profil

oluşturulması yöntemiyle başkalarına uygunsuz mesajlar gönderilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır.

2. Telefon

Telefon, konuşmaları ileten ve yansıtan düzenek olarak tanımlanmaktadır (Güncel Türkçe Sözlük, 2018). Günümüzde akıllı telefonların ortaya çıkmasıyla telefonlar konuşmaları iletmek dışında çok daha karmaşık işlemler gerçekleştirebilmektedir. Özellikle telefonların internete bağlanabiliyor olması onu genel tanımından oldukça uzaklaştırmıştır.

Telefonların siber zorbalık aracı olarak kullanılması sık rastlanan bir durumdur. Kişilere rahatsız edici, saldırganlık içeren, tehdit içerikli mesajlar gönderilmesi, arama yoluyla taciz edilmesi, uygunsuz içerikler gönderilmesi ve telefon uygulamaları üzerinden çeşitli olumsuz davranışların sergilenmesi bu duruma örnek olarak verilebilir.

3. Sohbet Odaları (Chat Rooms)

Sohbet odaları günümüzde oldukça sık kullanılan internet ortamlarıdır. Sohbet odaları genel anlamda bir konuyu konuşmak, çeşitli bilgi paylaşımları yapmak vb. amaçlarla kurulmuştur. Fakat bazı sohbet odaları özellikle birbirleriyle tanışmak ve arkadaş bulmak isteyen bireyler için özel olarak kurulmuştur.

Sohbet odaları genellikle kişilerin gerçek kimliklerini kolay bir şekilde gizleyebilme olanağına sahip oldukları ortamlardır. Bu sebeple de kişiler kendilerini olduğundan çok farklı olarak tanıtabilmektedir. Bu durum ise özellikle arkadaş bulmak için tasarlanan sohbet odalarında kötü amaçlar peşinde olan kişilerin karşı tarafın zaaflarından kolayca faydalanabilmesine ortam hazırlamaktadır.

4. E-Posta

Elektronik posta günümüzde sıkça kullandığımız bir iletişim aracıdır. Elektronik posta eş zamanlı olmayan bir mesajlaşma servsidir. Günümüzde interneti kullanan bireylerin hemen hemen hepsi bir veya birden fazla e-posta adresine sahiptir.

E-postaların kısa zamanda yayılabilmesi onların siber zorbalık için elverişli bir hale gelmesine sebep olmaktadır. Zorbaların zor duruma düşürmek istedikleri kişi ya da

kişiler hakkında iftira niteliği taşıyan ya da ona ait özel bilgilerden oluşan bir e-postayı kısa zamanda yaymaları mümkün olabilmektedir.

5. Sosyal Medya Siteleri

Sosyal medya siteleri çeşitli amaçlarla kurulmuş olan, kişilerin internet ortamında birbirleriyle iletişime geçebildikleri ve paylaşım yapabildikleri sitelerdir. Facebook, Twitter, YouTube, Google Plus, LinkedIn, Instagram, Badoo, MySpace gibi daha birçok sosyal medya platformu bulunmaktadır. Milyonlarca insan ise anlık olarak bu platformlarda birbirleriyle iletişim halindedir.

Günümüzde internet kullanan bireylerin çoğu aynı zamanda sosyal medya sitelerine de üye olmaktadır. Yalnız bu sitelerde farklı kullanıcı adıyla olsa dahi aynı ad ve soyada sahip yüzlerce farklı profil oluşturulabilmektedir. Bu da karşı tarafa zarar vermek isteyen siber zorbaların sahte hesaplar oluşturarak amaçlarına ulaşmalarına ortam hazırlamaktadır.

6. Bloglar – Web Günlükleri

Bloglar (web günlükleri), şahsi düşüncelerin ve ağ bağlantılarının ağ üzerinde yayınlandığı alanlar olarak tanımlanmaktadır (Özüdoğru, 2014). Bloglar, kullanıcılar tarafından çeşitli içeriklerin girildiği, kullanıcıların bir profil oluşturmalarına ve diğer kullanıcıların paylaşılan içeriklere yorum yapmalarına imkân tanıyan sitelerdir. Siber zorbaların yayınlanan içeriklere kasıtlı olarak rahatsız edici ve hakaret içerikli yorumlar yapmaları blog sahiplerinin de siber zorbalığa maruz kalmasına sebep olabilmektedir.

7. Forumlar

Forumlar, kullanıcıların birbirleriyle herhangi bir konu üzerinde bilgi alışverişinde bulunabildiği, çeşitli paylaşımlar yaparak ihtiyaç duyulan materyallere erişebildiği çok yararlı internet ortamlarıdır. Forumlar üyelik açılarak kullanılmakta ve aktif olma durumuna göre üyeler çeşitli rütbelere kazanabilmektedir. Forumlar genel olarak karşılıksız ve kâr amacı gütmeyen insanlardan oluşsa da siber zorbalar her mecrada olduğu gibi burada da kendilerini gösterebilmektedir. Forumlarda da kullanıcıların gerçek kimliklerini gizleyebilmeleri onlara geniş bir hareket alanı

sunmaktadır. Siber zorbalar hakaret içerikli paylaşımlar yapma, karşı tarafın yorumlarını sürekli kötüleme, kullanıcıyı gereksiz yere yöneticilere şikâyet etme vb. zorbaca davranışlar sergileyebilmektedir.

8. Web Siteleri

Web siteleri yazı, resim, video vb. belge ve medya araçlarından oluşan teknolojilerdir. Web siteleri kişiler ya da kurumlar tarafından kurulabilmektedir. Günümüzde farklı amaçlara hizmet eden milyarlarca site bulunmaktadır (İHA, 2017). Günümüzde web sitesi kurmanın çok basit olması web sitelerinin siber zorbalık amacıyla kullanılmasını kolaylaştırmaktadır.

Web siteleri aracılığıyla siber zorbalık, genellikle bir bireyle ilgili aşağılayıcı ifadeler içeren bir web sitesi kurularak gerçekleştirilmektedir. Web siteleri aracılığıyla yapılan siber zorbalığa en iyi örnek David Knight olayıdır. Okulda fiziksel ve sözel zorbalığa maruz kalan David Knight, internette birisinin David Knight ile alay etmek amacıyla kurulmuş bu sayfaya hoş geldiniz başlıklı bir web sitesi kurduğunu ve web sitesinin kendisi hakkında aşağılayıcı ifadeler içerdiğini fark etmiştir. David Knight ayrıca web sitesinin, siteye girenleri kendisi hakkında küçük düşürücü, cinsel içerikli ve ahlakdışı yorumlar yapmaya teşvik ettiğini görmüştür. Web sitesinin aylarca yayında kalması David Knight'ın okuldan ayrılmasına yol açmıştır (Akt. Eroğlu, 2002).

Bu örnekte olduğu gibi web siteleri sıklıkla siber zorbalık barındıran durumlara ev sahipliği yapmaktadır. Öncelikle web site yöneticileri olmak üzere web sitesi barındırma hizmeti veren kuruluşların bu konuda hassasiyet göstermeleri gerekmektedir.

1.2. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, dijital okuryazarlık ve siber zorbalık kavramları ile ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan çalışmaların özet bilgilerine yer verilmiştir

1.2.1. Dijital Okuryazarlıkla İlgili Araştırmalar

Kıyıcı (2008), öğretmen adaylarının sayısal okuryazarlık düzeylerini saptayabilmek amacıyla 5’li likert tipi 107 maddeden oluşan bir ölçek geliştirmiştir. Araştırmacı alan yazına dayanarak, sayısal (dijital) okuryazarlığın tek bir okuryazarlık olarak değil de bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı ve teknoloji okuryazarlığı gibi alt boyutlardan oluştuğunu belirtmiştir. Araştırma 3214 öğretmen adayı üzerinde yürütülmüştür. Bu araştırma sonuçlarına göre; erkek öğretmen adaylarının sayısal okuryazarlık düzeyleri kadın öğretmen adaylarınınkinden, kaldıkları yerde sürekli internet bağlantısı bulunanların sayısal okuryazarlık düzeyleri sürekli internet bağlantısı olmayanlardan ve aile geliri yüksek olan öğretmen adaylarının sayısal okuryazarlıkları düşük gelirliilere göre yüksek olduğu bulunmuştur.

Akkoyunlu ve Yılmaz Soylu (2010), farklı branşlardan öğretmenlerin sayısal (dijital) okuryazarlık veya sayısal yetkinlik düzeyini belirlemek için 7’li likert tipi 45 maddelik bir ölçek geliştirmişlerdir. Bu ölçeğin alt boyutlarını belirlerken kuramsal temel olarak: Dijk ve Makinen’in (Akt: Akkoyunlu ve Yılmaz Soylu, 2010) sayısal yetkinliğin; teknik erişim, motivasyon, yetkinlik ve farkındalık gibi dört bileşeninden oluştuğuna dair kuramsal çerçevesini ölçüt almışlardır. Araştırma 113 öğretmen üzerinde yürütülmüş ve sonucunda; öğretmenlerin sayısal yetkinliklerinin orta düzeyde olduğu tespit edilmiş ve bileşenler yönünden incelendiğinde ise, öğretmenlerin motivasyon ve farkındalık düzeylerinin yüksek, yetkinlik ve teknik erişim düzeylerinin de orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Coşkun ve diğerleri (2013), bilgisayar öğretmen adaylarının bilişim alanıyla ilgili okuryazarlık kavramlarına yönelik görüşlerini inceledikleri araştırmalarında, özel bir üniversitede BÖTE bölümünde eğitim alan öğrencilerle çalışma yürütmüşlerdir. Araştırma neticesinde öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığı kavramını dijital okuryazarlık kavramına göre daha iyi anlamlandırdığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık kavramına ilişkin bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu, pek çok öğretmen adayının dijital okuryazarlık kavramını farklı anlamlarda kullandığı görülmüştür.

Acar (2015) anne ve babaların kendilerinin ve ilkokul, ortaokul ve liseye devam eden çocuklarının dijital okuryazarlık durumlarıyla ilgili değerlendirmelerini belli

değişkenlere göre incelemek amacı ile bir çalışma yürütmüştür. Araştırma bulgularına göre; anne ve babaların kendilerinin dijital okuryazarlıklarına ilişkin değerlendirmeleri, çocuklarına ilişkin değerlendirmelerinden daha olumludur. Anne ve babaların kendilerine ilişkin değerlendirmeleri; cinsiyet, gelir düzeyi, çalışma durumu, eğitim durumu, kullanılan dijital araç çeşitliliği değişkenlerine göre değişirken; sahip oldukları çocuk sayısına göre değişmemektedir. Anne ve babaların çocuklarına ilişkin değerlendirmeleri; çalışma durumlarına, gelir düzeyine, kullanılan dijital araç çeşitliliğine ve değerlendirdikleri çocukların sınıf düzeyi ile yaşlarına göre değişirken; kendilerinin cinsiyetlerine, eğitim düzeylerine, sahip oldukları toplam çocuk sayılarına göre değişmemektedir.

Öksüz, Demir ve İci (2016), yaptıkları çalışmada öğretmenlerin dijital okuryazarlık kavramına ilişkin metaforlarını incelemiştir. Çalışma kapsamında 34 ilkokul ve ortaokul öğretmeniyle görüşme yapılmıştır. Araştırma sonuçları öğretmenlerin dijital okuryazarlık kavramına ilişkin olarak 32 farklı metafor geliştirdiklerini bu metaforların Bilgi Okuryazarlığı, Teknoloji Okuryazarlığı ve Sosyo-Duygusal Okuryazarlık olmak üzere 3 farklı kategoride toplandığını göstermektedir. Araştırma sonuçlarına göre ilkokulda görev yapan öğretmenlerin daha çok Bilgi Okuryazarlığı, ortaokulda görev yapan öğretmenlerin ise Sosyo-Duygusal Okuryazarlık kategorisindeki metaforlarla dijital okuryazarlık kavramını açıkladıkları tespit edilmiştir.

Çetin (2016), pedagojik formasyon eğitimi alan fen bilgisi öğretmen adaylarıyla lisans eğitimine devam eden fen bilgisi öğretmen adaylarının dijital okuryazarlıklarını çeşitli değişkenlere göre incelemiştir. Araştırma neticesinde; öğretmen adaylarının kendilerini dijital okuryazarlık açısından yeterli gördükleri, erkek öğretmen adaylarının kadın öğretmen adaylarına ve lisans düzeyinde eğitim gören öğretmen adaylarının pedagojik formasyon eğitimi alanlara göre dijital okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu ve İnternet kullanım sıklığının dijital okuryazarlık düzeyini olumlu yönde etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Özerbaş ve Kuralbayeva (2018), Türkiye ve Kazakistan'daki öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerini ortaya çıkarmak ve bazı değişkenlere göre incelemek için bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre

Türkiye’deki öğretmen adayları dijital okuryazarlık yönünden kendilerini daha yeterli hissetmektedir. Erkek öğretmen adaylarının kadın öğretmen adaylarına göre dijital okuryazarlık seviyesi bakımından daha yeterli düzeyde oldukları görülmüştür. Cinsiyet değişkeniyle dijital okuryazarlık arasında, kullanılan ölçeğin bağlamsal kullanım boyutu hariç anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bölüm değişkenine göre Matematik ve Sınıf Öğretmenliği bölümlerinde okuyan öğretmenlerin dijital okuryazarlık düzeylerinin diğer bölümlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca internete bağlanırken kullanılan araç sayısı arttıkça öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık seviyelerinin arttığı gözlemlenmiştir. Kişisel bilgisayara sahip olan adayların da dijital okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Yine sürekli internet bağlantısına sahip olan ve internet kullanım sıklığı fazla olan adayların dijital okuryazarlık düzeylerinin arttığı görülmüştür.

Üstündağ, Güneş ve Bahçivan (2017), 2012 yılında Ng tarafından geliştirilen dijital okuryazarlık ölçeğinin Türkçe’ye uyarlanmasına ve bu ölçek yardımıyla fen bilgisi öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık durumların belirlenmesine yönelik bir çalışma yürütmüşlerdir. Araştırmaya 13 devlet üniversitesinde 3. ve 4. sınıfta eğitim gören 979 fen bilgisi öğretmen adayı katılmıştır. Dijital okuryazarlık ölçeği uyarlama çalışmasının ise geçerli ve güvenilir olduğu belirlenmiştir. Buna ek olarak araştırmanın bulguları araştırmaya katılan fen bilgisi öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık becerilerinin genel anlamda iyi olduğunu göstermektedir.

Dijital okuryazarlığın anlamına odaklanan araştırmaların yanı sıra mevcut durumu özetlemeye ve dijital okuryazarlığın çeşitli etmenlere göre değişip değişmediğine eğilen çalışmalar da bulunmaktadır. Hatlevik (2009), dokuzuncu sınıf öğrencilerini kapsayan bir çalışma yürütmüştür. Öğrencilerin dijital okuryazarlıklarının aile geçmişleri, okul içinde ve dışında harcadıkları zaman ve okullardan gelen önceliklerle ilişkisini incelemiştir. Araştırmacı öğrencilerin dijital okuryazarlık düzeylerini belirlemek amacıyla bir test geliştirmiştir. Araştırmanın sonucuna göre dijital okuryazarlık; evdeki kitap sayısı, anne babanın eğitim seviyesi, okullardaki bilgi ve iletişim teknolojilerinin destekleyici iklimi, okulda ve evde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımıyla pozitif ilişki göstermektedir. Yine araştırmanın önemli sonuçlarından biri de dokuzuncu sınıf öğrencilerinin dijital okuryazarlıkları arasında ailesel faktörlere (anne ve babanın eğitim seviyesi gibi) ve okul faktörlerine (okul

yönetiminin bilgi ve iletişim teknolojilerine kolaylıkla erişebileceği bir ortam sunmaları gibi) bağlı olarak büyük bir değişiklik gözlenmektedir.

Bhatt (2012) yaptığı çalışmada bir İngiliz kolejinde öğrenim gören Sara isimli bir öğrencinin dersine yönelik yazma değerlendirmelerini incelemiş ve bu değerlendirmelerde ortaya çıkan dijital okuryazarlık deneyimlerini araştırmıştır. Çalışma, Sara'nın gündelik hayatında etkin bir biçimde kullandığı dijital araçları sınıf pratiğine nasıl dönüştürdüğüne odaklanmıştır. Araştırma sonunda elde edilen bulgular incelendiğinde kişisel anlamda elde edilmiş dijital okuryazarlık becerilerinin sınıf temelli dijital okuryazarlık etkinlikleriyle birleştirilmesinin, öğrenenlerin günlük hayatlarındaki dijital okuryazarlık uygulamaları ile dersin gerektirdiği uygulamalar arasında bağ kurabilmesine olanak tanıdığı sonucu elde edilmiştir.

Ulusal alan yazına bakıldığında dijital okuryazarlıkla ilgili çalışmalar 2008 yılından itibaren göze çarpmaktadır. Dijital okuryazarlık kavramının bilinirliğinin artmasıyla birlikte son yıllarda yapılan çalışmalarda artış yaşandığı görülmektedir. Buna ek olarak yapılan çalışmaların daha çok ilköğretim, ortaöğretim ve öğrenci velilerine odaklandığı görülmüştür. Dijital okuryazarlıkla ilgili üniversite öğrencilerine yönelik yeterli düzeyde araştırma yapılmadığı göze çarpmaktadır. Bu açıdan yapılan çalışmanın bu konudaki eksikliğe katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2.2. Siber Zorbalıkla İlgili Araştırmalar

Serin (2012) 4.291 öğrenci, 727 okul müdürü ve 916 öğretmen ile gerçekleştirdiği çalışmada öğrencilerin siber zorbalık ve siber zorbalık durumlarına maruz kalma yaşantılarını incelemiştir. Ayrıca okul idarecileri ve öğretmenlerle yapılan görüşmelerle siber zorbalık yaşantılarına karşı farkındalık düzeyleri araştırılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre öğrencilerin %9,42'sinin siber zorbalık davranışında bulunduğu, %11,79'unun siber zorbalık durumlarına maruz kaldığı ve %5,31'inin ise hem siber zorba hem de siber mağdur oldukları belirlenmiştir.

Usta (2013), lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyleri ile öfke düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik bir çalışma yürütmüştür. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; kurban olma düzeyi ile zorba olma düzeyi

arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Öfke düzeyleri ile zorba olma ve kurban olma düzeyleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Fakat bu ilişkiler aynı yönlü zayıf ilişkilerdir. Cinsiyete göre değerlendirildiğinde öfke puanları arasında anlamlı bir farklılık olmayıp, siber zorba/kurban değerleri arasında farklılıklar vardır. Buna göre araştırmaya katılan erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek düzeyde siber zorbalık yaptıkları ve daha yüksek oranda zorbaca davranışlara maruz kaldıkları tespit edilmiştir.

Türkoğlu (2013), ergenlerin siber zorbalık eğilimleri ile problemli internet kullanımları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada toplam 540 öğrenciden veri toplamıştır. Araştırma sonucunda, İnternet bağımlılığı ile siber zorbalık tutumu arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan korelasyon analizi neticesinde, pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırmada öğrencilerin problemli internet kullanımları ile cinsiyet, sınıf seviyesi, kişisel bilgisayara sahip olma, günlük internet kullanım süresi değişkenleri arasında anlamlı farklılığın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak yaş, okul türü, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, aile gelir düzeyi, kendine ait odaya sahip olma, evde bilgisayara sahip olma ve interneti kullanmaya başlama değişkenleri ile problemli internet kullanımı arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Araştırmada ayrıca öğrencilerin siber zorbalık eğilimleri ile cinsiyet, baba eğitim durumu, aile gelir düzeyi, kendine ait bilgisayara sahip olma, interneti kullanma geçmişi ve günlük internet kullanım süresi arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Siber zorbalık eğilimi ile yaş, okul türü, sınıf seviyesi, anne eğitim durumu, kendine ait odaya sahip olma, evde bilgisayara sahip olma değişkenleri arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Kocatürk (2014), yaptığı çalışmada ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ile siber zorbalık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin akran zorbalığı eğilimi ile siber zorbalık eğilimi arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma durumları ile siber zorbalığına maruz kalma durumları arasında da ilişkiye rastlanmıştır. Araştırmanın bunlarla bağlantılı olarak belirlenen diğer iki sonucu ise; öğrencilerin akran zorbalığı eğilimi ile siber zorbalık davranışına maruz kalma durumları arasında anlamlı düzeyde bir ilişkinin ve yine öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma durumları ile siber zorbalık eğilimi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğudur.

Dalmaz (2014), yaptığı çalışmada, üniversite öğrencileri düzeyinde siber zorbalık, siber mağduriyet, depresyon ve anksiyete arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bulgular, cinsiyet, yaş, okul türü, sınıf düzeyi, algılanan okul başarısı, sosyoekonomik düzey, internette kalma süreleri ve interneti kullanma amaçları ile siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir fark bulunmadığı yönündedir. Kendisini internette başkası olarak tanıtan öğrenciler, tanıtmayanlara göre hem daha fazla siber zorbalık göstermekte hem de daha fazla siber mağdur olmaktadır. Siber mağduriyet düzeyi ile siber zorbalık düzeyi arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Dikmen (2015), “Bilgisayar ve öğretim teknolojileri öğretmen adaylarının bilgisayar öz-yeterlik algıları ile siber zorbalık duyarlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi” isimli bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın sonucunda, bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algısı ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılık arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur. Çalışmaya göre bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algısı arttıkça siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyi artmaktadır.

Öğretmen adaylarına yönelik siber zorbalık alanında yapılmış çalışmalardan biri de Elmas (2016) tarafından yapılmıştır. Araştırmada öğretmen adaylarının siber zorbalık ve siber mağduriyet algı düzeylerinin incelenmesine yer verilmiştir. Ulusal bir üniversitenin eğitim fakültesine bağlı yedi farklı bölümde öğrenim gören 1.088 öğretmen adayından veri elde edilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda çalışmaya katılan öğretmen adaylarının; cinsiyet ile siber zorbalık arasında anlamlı bir farklılık bulunurken siber mağduriyet arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Öğretmen adaylarının ailelerinin gelir durumları ile siber mağduriyet arasında anlamlı bir ilişki bulunurken siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının öğrenim gördüğü sınıf ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında anlamlı bir farklılık olmadığı, internet kullanım süresi ile öğrenim görülen bölüm arasında ise siber zorbalık ve siber mağduriyet yönünden anlamlı bir farklılık bulunduğu tespit edilmiştir.

Siber zorbalık kavramının geçmişi dikkate alındığında ilk çalışmaların kavramsal anlama odaklandığı yönündedir. Buna ek olarak hâlihazırdaki birçok

çalışmanın amacı, giderek daha yaygın hale gelen siber davranışların etkilerinin zararları üzerinedir (Agosto, Forte ve Magee, 2012).

Hinduja ve Patchin, siber zorbalığın psikolojik ve duygusal sonuçlarını açıklamak için yaptıkları araştırmada internet kullanıcısı olan 1.500 ergen ile çalışmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre siber zorbalık kurbanlarının %34'ünün kendilerini engellenmiş hissettikleri ortaya çıkmıştır. Kendilerini engellenmiş hisseden ilgili kişilerin %30,6'sı kızgınlık duyduklarını ve %22'si kendilerini üzgün hissettiklerini belirtmiştir (Hinduja ve Patchin, 2006'dan akt: Çetinkaya, 2010: 31).

Slonje ve Smith tarafından ortaokul ve liseye devam eden 12-20 yaş arası ergenlerle yürütülmüş olan bir araştırmada, yazılı mesaj, elektronik posta, telefon görüşmesi ve resim-video klip yoluyla siber zorbalığa maruz kalma oranları incelenmiştir, bu bağlamda ergenlerin siber zorbalık türlerinden herhangi birine maruz kalma oranı okul içinde %5.8, okul dışında ise % 11.7 olarak bulunmuştur. (Slonje ve Smith, 2008'den akt: Soydaş, 2011: 13).

Smith, Mandavi, Carvalho, Fisher, Russell ve Tippet'in İngiltere'de yaşları 11 ile 16 arasında değişen 533 katılımcı ile yaptıkları çalışmada, siber zorbalık olaylarının oranının anlık mesajlaşma aracılığı ile %5,3 olduğu, telefon aramaları ile de %4,3 olduğu bildirilmiştir. Ayrıca araştırmada siber zorbalık deneyimlerinde kız ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı ortaya çıkmıştır (Smith vd., 2008'den akt: Çetinkaya, 2010).

Siber zorbalıkla ilgili çalışmalara bakıldığında uluslararası alanda yapılan çalışmaların ülkemizdeki çalışmalara göre daha erken dönemde ortaya çıktığı görülmektedir. Uluslararası düzeyde yapılan çalışmalarda daha çok kavramsal alan araştırmaları olduğu görülürken, ulusal alanda yapılanların daha çok deneysel çalışma oldukları göze çarpmaktadır.

Ülkemizde siber zorbalığa ilişkin duyarlılığa yönelik çalışmaların artması gitgide daha ciddi bir sorun haline gelen siber zorbalık vakalarının önlenmesi açısından umut vericidir. Siber zorbalık durumlarına küçükler kadar büyüklerin de hazırlıklı olması ve bu konuda büyüklerin (öğretmen, veli, vb.) küçüklere yol göstermeleri önemlidir. Bunu sağlayabilmek adına öğrenciler için en büyük rol modellerden biri olan öğretmenlerinin bu konudaki durumlarını tespit etmek ve bu

konuda yetiştirilmelerini sağlamaktır. Bu alışma sayılan sebepler de göz önünde bulundurularak ęretmen adaylarına; özelde ise BÖTE Bölümü ęretmen adaylarına odaklanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yaklaşımı, modeli, çalışma grubu, araştırma süreci, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analiz süreci üzerinde durulmuştur.

2.1. Araştırmanın Yaklaşımı

Bu çalışmada, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi (BÖTE) Bölümü'nde öğrenim gören öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve dijital okuryazarlık düzeyleri ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları arasındaki ilişkin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma, bilimsel araştırma süreçlerinde önemli veri toplama biçimlerinden olan nicel ve nitel yaklaşımların birlikte kullanıldığı karma araştırma yöntemiyle yürütülmüştür. Erden (1998, Akt. Özmen 2012)'e göre nicel veriler, sosyal bilimlerde alanında çoğunlukla belirli bir yöntemin; tutum, davranış, başarı, motivasyon vb. değişkenlere olan etkisinin sayısal değerlerle ifade edilmesiyle oluşurken; nitel veriler ise çoğunlukla görüşme ve gözlem notları, açık uçlu sorular gibi kaynaklardan elde edilmektedir. Farklı veri kaynakları ve araştırma yöntemlerinin bir arada kullanılması, araştırma probleminin çeşitli açılardan değerlendirilebilmesine imkân tanıyarak araştırma sonuçlarının genellenebilirliğinin artmasını sağlar (Yusuf ve Şimşek 2005, Akt. Özmen 2012).

2.2. Araştırmanın Modeli

BÖTE Bölümü öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeyleri ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesini amaçlayan bu araştırma betimsel bir çalışmadır. Ayrıca araştırmada katılımcıların dijital okuryazarlık düzeyleri ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları arasında herhangi bir ilişkinin olup

olmadığı da irdelenmektedir. Bu açıdan çalışma aynı zamanda ilişkisel araştırma(tarama) sınıfına da girmektedir. Betimsel yöntem, ilgilenilen ve araştırılmak istenen problemin hâlihazırdaki durumunu ortaya çıkarmaya yöneliktir ve mevcut durum kendi koşulları içerisinde ve olduğu gibi çalışılır. Betimleyici verilere, anket, görüşme veya gözlem gibi bilgi elde etme yolları ile ulaşılır (Fraenkel ve Wallen, 2006). İlişkisel araştırmalar ise, iki veya daha çok değişken arasındaki ilişkinin herhangi bir şekilde bu değişkenlere müdahale edilmeden incelendiği araştırmalardır (Büyüköztürk ve diğ., 2013).

2.3. Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü'nde öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu ise 2017-2018 eğitim-öğretim yılı bahar yarıyılında Elâzığ Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi BÖTE Bölümü'nde öğrenim gören 2., 3. ve 4. sınıf öğrencilerden basit seçkisiz örnekleme yöntemiyle seçilen 63'ü (%51,6) kadın, 59'u (%48,4) erkek toplam 122 öğrenci oluşturmaktadır. 1. sınıf öğrencileri sayıca az olmaları sebebiyle araştırmaya dâhil edilmemiştir. Basit seçkisiz örnekleme, oluşturulan evren listesinden örnekleme birimlerinin seçkisiz olarak elde edilmesidir (Büyüköztürk, 2012).

2.3.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerinin Frekans ve Yüzde Değerlerine İlişkin Bilgiler

Bu bölümünde ankete katılan öğretmen adaylarının çeşitli demografik özelliklerini (cinsiyet, yaş, sınıf) ve bilgisayar ve internet kullanımlarıyla ilgili çeşitli özelliklerini (kişisel bilgisayarın olup olmaması, bilgisayar kullanım yılı, internette harcanan süre, internette en sık ziyaret edilen site türü ve herhangi bir sosyal ağa üye olup olamama durumu) gösteren betimleyici istatistiklere (frekans ve yüzde dağılımları) yer verilmiştir

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları.

		<i>f</i>	%
Cinsiyetiniz?	Kadın	63	51.6
	Erkek	59	48.4
	Toplam	122	100
Yaşınız?	17 - 19 Yaş	2	1.6
	20 - 22 Yaş	80	65.6
	23 - 25 Yaş	33	27.0
	26 Yaş ve üzeri	7	5.7
	Toplam	122	100
Sınıfınız?	2. Sınıf	40	32.8
	3. Sınıf	38	31.1
	4. Sınıf	44	36.1
	Toplam	122	100
Kendinize ait bilgisayarınız var mı?	Evet	117	95.9
	Hayır	5	4.1
	Toplam	122	100
Kaç yıldır bilgisayar kullanıyorsunuz?	0 - 2 Yıl	12	9.8
	3 - 5 Yıl	22	18.0
	6 - 8 Yıl	44	36.1
	9 yıl ve üzeri	44	36.1
	Toplam	122	100
İnternet'te günlük kaç saat süre harcıyorsunuz?	1 saatten az	8	6.6
	1 - 2 saat	27	22.1
	2 - 5 saat	60	49.2
	5 saat üzeri	27	22.1
	Toplam	122	100
En sık ziyaret ettiğiniz site türü nedir?	Sosyal Paylaşım - Sohbet	69	56.6
	Eğitim, Ödev - Forum	15	12.3
	Oyun - Film	19	15.6
	Haber - Blog	19	15.6
	Toplam	122	100
Herhangi bir sosyal ağa üye misiniz?	Evet	105	86.1
	Hayır	17	13.9
	Toplam	122	100

Tablo 1 incelendiğinde ankete katılan öğretmen adaylarının;

63'ünün (%51.56) kadın, 59'unun (%48.4) erkek adaylardan oluştuğu görülmektedir. Sonuçları incelediğimizde erkek aday sayısı ile kadın aday sayısının birbirine yakın olduğu ve dolayısıyla katılımcıların dengeli bir dağılıma sahip olduğu görülmektedir.

2'sinin (%1.6) 17 - 19 yaş aralığında, 80'inin (%65.6) 20 – 22 yaş aralığında, 33'ünün (%27.0) 23 – 25 yaş aralığında, 7'sinin (%5.7) ise 26 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre katılımcıların genel olarak 20 – 25 yaş aralığında dağılım gösterdikleri görülmektedir.

40'ının (%32.8) 2. sınıfta, 38'inin (%31.8) 3. sınıfta ve 44'ünün (36.1) 4. sınıfta eğitim gördükleri görülmektedir. 1. sınıfta eğitim gören öğrenci sayısı yeterli olmadığından anket uygulanmamıştır. Dolayısıyla 1. sınıftaki öğretmen adaylarına ait bilgi bulunmamaktadır. Sonuçlar incelendiğinde her üç sınıfta da öğrenim gören öğrenci sayılarının birbirine yakın olduğu ve dolayısıyla dengeli bir dağılım gösterdiği görülmektedir.

117'sinin (%95.9) kendilerine ait bir bilgisayar sahip olduğu, 5'inin ise (%4.1) kişisel bir bilgisayara sahip olmadığı görülmektedir. Sonuçlar incelendiğinde ankete katılan öğretmen adaylarının neredeyse tamamının kişisel bir bilgisayara sahip olması bu değişken yönüyle dengeli bir dağılım olmadığını göstermektedir.

12'sinin (%9.8) 0-2 yıl aralığında, 22'sinin (%18.0) 3-5 yıl aralığında, 44'ünün (%36.1) 6-8 yıl aralığında ve 44'ünün (%36.1) 9 yıl ve üzeri yıldır bilgisayar kullandıkları görülmektedir. Sonuçlar incelendiğinde bilgisayar kullanma yılının oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

İnternette günlük olarak 8'inin (%6.6) 1 saatten az, 27'sinin (%22.1) 1-2 saat arası, 60'ının (%49.2) 2-5 saat arası ve 27'sinin (%22.1) 5 saat üzeri süre harcadıkları görülmektedir. Bu sonuçlara göre ankete katılan öğretmen adaylarının günlük olarak internette harcadıkları sürenin oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

69'unun (%56.6) “Sosyal Paylaşım - Sohbet” sitelerini, 15'inin (%12.3) “Eğitim, Ödev - Forum” sitelerini, 19'unun (%15.6) “Oyun – Film” sitelerini ve 19'unun (%15.6) “Haber – Blog” sitelerini en sık ziyaret ettikleri site türü olarak ortaya

çıkmaktadır. Buna göre “Sosyal Paylaşım - Sohbet” türündeki sitelerin açık ara önde olduğu ve diğer site türlerine göre çok daha fazla ziyaret edildiği görülmektedir.

Herhangi bir sosyal ağı üye olup olmadıkları yönündeki soruya 105’inin (%86.1) “Evet” yanıtını, 17’sinin (%13.9) ise “Hayır” yanıtını verdikleri görülmüştür. Buna göre ankete katılan öğretmen adaylarının tamamına yakınının herhangi bir sosyal ağı üye oldukları görülmektedir.

2.4. Araştırma Süreci

Bu araştırmada BÖTE öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının çeşitli değişkenlere göre değişip değişmediğinin, öğrencilerin dijital okuryazarlık düzeyleriyle siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları arasındaki herhangi bir ilişkinin olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak ilk etapta kullanılacak veri toplama araçları seçilmiştir. Seçilen veri toplama araçlarına ek olarak araştırmacı tarafından da iki veri toplama aracı geliştirilmiştir. Bu işlemlerden sonra uygulama aşamasına geçilmiştir. Uygulama yapılmadan önce katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu belirtilmiş ve veri toplama araçlarının BÖTE öğretmen adayları tarafından cevaplanması sağlanmıştır.

Veri toplama araçlarının uygulanması üç haftalık bir zaman diliminde tamamlanmıştır. Bu aşamanın tamamlanmasının ardından araştırmacı tarafından mülakat için katılımcılar yazılı olarak bilgilendirilmiş ve gönüllülük esasına dayalı olarak amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen öğretmen adaylarıyla bir mülakat gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatta adaylara açık uçlu on soru yöneltilmiştir. Katılımcılarla mülakatların gerçekleştirilmesi bir haftada tamamlanmıştır.

2.5. Veri Toplama Araçları

Araştırma sürecinde veri toplama aracı olarak aşağıda yer alan “Kişisel Bilgi Formu”, “Dijital Okuryazarlık Ölçeği”, “Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği” ve “Siber Zorbalığa ve Dijital Okuryazarlığa İlişkin Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanılmıştır.

2.5.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada kullanılan “Kişisel Bilgi Formu”, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyet, yaş, sınıf, kişisel bilgisayara sahip olup olmama durumu, bilgisayar kullanım yılı, internette günlük harcanan süre, en sık ziyaret edilen site türü ve sosyal ağlara üye olup olmama durumlarını ortaya çıkarmak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Kişisel Bilgi Formu EK 1’de sunulmuştur.

2.5.2. Dijital Okuryazarlık Ölçeği

Bu çalışmada öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerini belirlemek amacıyla Ng (2012) tarafından geliştirilen ve 17 maddeden oluşan “Dijital Okuryazarlık Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek 4 faktörlü bir yapıdadır. Bu faktörler tutum, teknik, bilişsel ve sosyal olarak isimlendirilmiştir. Ölçekte Kesinlikle Katılmıyorum (1), Kesinlikle Katılıyorum (5) şeklinde 5’li Likert tipinde derecelendirme kullanılmıştır. Ölçekte tersten puanlanan madde bulunmamaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 85, en düşük puan 17’dir. Hamutoğlu ve diğerleri (2017) tarafından ölçeğin Türkçe’ye uyarlama çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin tamamı için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı .93 (n=185) olarak; test-tekrar test güvenirlik çalışması ise .98 (n=53) olarak bulunmuştur. Araştırmacılar tarafından ölçeğin değerlendirilmesinin alt faktörlere göre yapılabildiği gibi, bütün maddelerin topluca değerlendirilebileceği belirtilmiş olup bu çalışmada maddeler toplu olarak değerlendirmeye alınmıştır. Ölçekten alınacak yüksek puanlar yüksek dijital okuryazarlık düzeyine; düşük puanlar ise düşük okuryazarlık düzeyine işaret etmektedir. Dijital Okuryazarlık Ölçeği EK 2’de sunulmuştur.

2.5.3. Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkların belirlenmesi için Arıcak, Kınay ve Tanrıkulu (2011) tarafından geliştirilen “Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği” kullanılmıştır. İlk etapta 15 madde olarak tasarlanan ölçek iki uygulama sonucunda son halini almıştır. Siber zorbalığa ilişkin duyarlılık ölçeği 13 madde ve tek faktörden oluşmaktadır. Ölçek toplam varyansın

%46,658'ini açıklamaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları .83 ile .90, iki yarı test-güvenirlik katsayıları .75 ile .84 arasında bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin madde-toplam korelasyonlarının tümleşik grup için .42 ile .63 arasında sıralandığı ve %27'lik alt-üst grupların ortalamaları arasındaki tüm farkların anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlara göre ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu yargısına varılmıştır. Ölçekteki sorular “Evet” seçeneği 3 puan, “Bazen” seçeneği 2 puan, “Hayır” seçeneği 1 puan olacak şekilde hesaplanmıştır. Ölçekten elde edilecek en yüksek puan 39, en düşük puan ise 13'tür. Ölçekten ve maddelerden yüksek puan almak siber zorbalık duyarlılığının yüksek olduğunu göstermektedir (Tanrıkulu, Kınay ve Arıcak, 2013). Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği EK 3'te sunulmuştur.

2.5.4. Siber Zorbalığa ve Dijital Okuryazarlığa İlişkin Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu

Sosyal bilimlerle ilgili araştırmalarda en sık kullanılan tekniklerden biri mülakat ya da görüşme olarak adlandırılan tekniktir. Bu teknikte, araştırmacı sormayı planladığı soruları içeren görüşme protokolünü önceden hazırlar. Buna karşılık araştırmacı görüşmenin gidişatına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorulara başvurarak görüşmenin akışını etkileyerek kişinin yanıtlarını açmasını ve ayrıntılandırmasını sağlayabilir. Eğer görüşülen kişi görüşme esnasında belirli soruların yanıtlarını başka soruların içerisinde cevaplandırmış ise araştırmacı bu soruları sormayabilir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, sahip olduğu belli düzeydeki standartlık ve aynı zamanda esneklik nedeniyle eğitim bilimi araştırmalarında daha uygun bir teknik olarak gözükmektedir. Görüşme tekniği, nitel araştırma teknikleri içerisinde görülebilir (Ekiz, 2003).

Araştırmacı tarafından geliştirilen görüşme formu, nitel verilerin geçerlik ve güvenilirliği ile ilgili uzman görüşü ve literatür taraması yapılmasının ardından son şeklini almıştır. Görüşme formu katılımcıların dijital okuryazarlık kavramı ve siber zorbalığa ilişkin düşünce ve önerilerini tespit etmeyi amaçlayan 10 adet açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Görüşme sırasında ses ve video kaydı alınmış, bu kayıtlar daha sonra yazıya aktarılmış ve analiz edilmiştir. Görüşme formu EK 4'te sunulmuştur.

2.6. Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci ilk olarak Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği için geliştiricilerinden izin alınmasıyla başlamıştır. Daha sonra ise Dijital Okuryazarlık Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlama çalışmasını yapan akademisyenlerden gerekli izinler alınmıştır. Her iki ölçek için ilgili kişilerden gerekli ön bilgilerin edinilmesiyle süreç devam etmiştir.

İkinci aşamada, araştırmacı tarafından Kişisel Bilgi Formu geliştirilmiştir. Geliştirilen formla birlikte ilgili iki ölçek bir araya getirilmiş ve böylelikle bir anket formu elde edilmiştir. Oluşturulan anket formu Google Formlar çevrimiçi anket uygulamasına aktarılmış ve uygulamaya hazır hale gelmiştir.

Anket uygulama aşamasında ise öğrencilere araştırmanın adı, amacı ve bilgilerin gizliliği hakkında gerekli bilgilendirmeler yapılmış, ayrıca katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu belirtilmiştir. Ölçekler Elâzığ ilinde bulunan Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü'nde okumakta olan çeşitli sınıflardan 122 öğrenciye uygulanmıştır. Uygulama sonrasında anket verileri Google E-Tablolar yardımıyla tablo halinde elde edilmiştir.

Bu aşamalar tamamlandıktan sonra yine araştırmacı tarafından geliştirilen ve toplam 10 sorudan oluşan “Siber Zorbalığa ve Dijital Okuryazarlığa İlişkin Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu”nun uygulanması aşamasına geçirilmiştir. Görüşmeler için gönüllülük esasına göre 2. sınıflardan 5, 3. sınıflardan 7 ve 4. sınıflardan 8 kişi olmak üzere toplam 20 öğretmen adayından olumlu dönüş alınmıştır. Belirlenen öğretmen adaylarıyla planlanan görüşmeler yapılmıştır. Görüşme esnasında adaylardan izin alınarak kayıt işlemi yapılmış ve alınan kayıtlar daha sonra yazıya aktararak analize hazır hale getirilmiştir.

2.7. Verilerin Analizi

Araştırma sonucu elde edilen nicel veriler düzenli bir şekilde SPSS 21 (The Statistical Package for The Social Sciences) programına aktarılmıştır. Aktarılan verilerin normallik testleri yapılmış ve normal dağılım gösteren verilerde parametrik istatistiksel teknikler, normal dağılım göstermeyen verilerde ise parametrik olmayan istatistiksel teknikler kullanılmıştır. Normallik testlerinde Kolmogorov-Smirnov Z testi kullanılmıştır. Çözümlemelerde $p=.05$ ve $p=.01$ anlamlılık düzeyi temel alınmıştır. Öğrencilerin her anket maddesine verdikleri cevaplar frekans ve yüzde olarak belirtilerek, anket maddelerine katılım düzeyleri analiz edilmiştir. Normal dağılım gösteren verilerde ikili karşılaştırmalarda bağımsız gruplar t-testi (Independent Sample t-Test), ikiden fazla sayıdaki grupların karşılaştırılmasında ise tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA) kullanılmıştır. Tek yönlü varyans analizi, ilişkisiz iki ya da daha fazla örneklem ortalaması arasındaki farkın sıfırdan anlamlı bir şekilde farklı olup olmadığını test etmek amacıyla uygulanır (Büyüköztürk, 2008). Normal dağılım gösteren verilerde uygulanan Tek yönlü varyans analizinde anlamlılığın hangi değişken lehine olduğunu saptamak için Post Hoc testlerinden Tukey ve LSD testi kullanılmıştır. Normal dağılmayan veriler için ise Mann Whitney U ve Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır. Son aşamada dijital okuryazarlık düzeyi ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılık değişkenleri arasındaki ilişkiyi bulmak için Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Araştırmada mülakat yapılan öğretmen adaylarının görüşleri betimsel analiz yöntemi dikkate alınarak incelenmiş ve öne çıkan bazı görüşlerle beraber yorumlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma probleminin çözümü amacıyla BÖTE Bölümü öğretmen adaylarına uygulanan kişisel bilgi formu, görüşme formu ve ölçeklerden elde edilen nicel ve nitel verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular ve bu bulgulara dayalı yorumlar yer almaktadır.

4.1. Araştırmanın Nicel Boyutuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırma sürecinde nicel veri toplama aracı olarak kullanılan Kişisel Bilgi Formu, Dijital Okuryazarlık Ölçeği ve Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği'nden elde edilen bulgular ve bu bulgulara dayalı yorumlar bu başlık altında sunulmuştur.

4.1.1. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Ortalamaları

Araştırmanın bu bölümünde BÖTE Bölümü öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin ortalamalarına yer verilmiştir.

Alt Amaç 1: *Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri nedir?*

Tablo 2. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Ortalaması.

	N	Ort.	Ss	Min.	Maks.
Dijital Okuryazarlık Düzeyi	122	68.41	8.23	44	85

Tablo 2 incelendiğinde BÖTE Bölümü öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin ortalamasının (68.41 ± 8.23) düzeyinde olduğu görülmektedir. Ölçek puanlarının 17-85 puan aralığında olduğu göz önünde bulundurulduğunda araştırmaya katılan öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin yüksek seviyede olduğu görülmektedir.

4.1.2. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Çeşitli Demografik Özelliklerine Göre İncelenmesi

Bu başlık altında BÖTE Bölümü öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri, adayların çeşitli demografik özellikleri ile bilgisayar ve internet kullanım durumlarına göre incelenecektir.

Alt Amaç 2: Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri öğretmen adaylarının cinsiyetlerine, yaşlarına, öğrenim gördükleri sınıf düzeyine, kişisel bilgisayara sahip olup olmamalarına, bilgisayar kullanım sürelerine, İnternet'te harcadıkları günlük süreye ve herhangi bir sosyal ağa üye olup olmamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Tablo 3. Dijital Okuryazarlık Düzeyi Değişkenine Ait Kolmogorov-Smirnov Z Testi Sonuçları.

Kolmogorov-Smirnov Z	1.310
p	0.065

(*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001)

Yapılan normallik testi sonucuna göre $p>0.05$ olduğu için dijital okuryazarlıkla ilgili verilerin normal dağıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna sonuca dayanılarak dijital okuryazarlık düzeyine ilişkin analizlerde parametrik istatistiksel teknikler kullanılmıştır.

Tablo 4. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t-Testi Analizi Sonuçları.

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	p
Erkek	59	68.76	8.59	120	-0.446	0.657
Kadın	63	68.09	7.94			

*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

Tablo 4 incelendiğinde bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığı görülmektedir ($t=-$

0.446; $p>0.05$). Diğer bir ifadeyle katılımcıların cinsiyetleri ile dijital okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 5. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Yaşlarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) Sonuçları.

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	417.523	3	139.174	2.107	0.103
Gruplar içi	7794.157	118	66.052		
Toplam	8211.680	121			

* $p<0.05$ ** $p<0.01$ *** $p<0.001$

Tablo 5 incelendiğinde bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin yaş değişkenine göre farklılaşmadığı görülmektedir ($F(3-118)=2.107$, $p>0.05$). Özetle katılımcıların yaşları ile dijital okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ortaya çıkmıştır.

Tablo 6. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Sınıf Düzeylerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) Sonuçları.

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar arası	422.563	2	211.281	3.228	0.043*	
Gruplar içi	7789.117	119	65.455			Var
Toplam	8211.680	121				

* $p<0.05$ ** $p<0.01$ *** $p<0.001$

Tablo 6 incelendiğinde bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin sınıf düzeylerine göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin tek yönlü varyans analizi (one way anova) sonuçlarına göre $p<0.05$ olduğu için anlamlı farklılık bulunmaktadır. Ancak anlamlı farklılığın hangi gruplar lehine olduğunu ortaya koymak için yapılan Tukey Testi sonuçlarına göre $p<0.05$ düzeyinde anlamlı farklılıklar bulunamamıştır. Bu sebeple yine Post Hoc testlerinden olan LSD testine başvurulmuştur. LSD Testi sonuçlarına Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Sınıf Düzeylerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin LSD Testi Sonuçları.

(I) Kaçıncı sınıftasınız?	$\bar{X}$	(J) Kaçıncı sınıftasınız?	(I-J)	p
2	67.22	3	-3.95921*	0.033*
		4	0.11136	0.950
3	71.18	2	3.95921*	0.033*
		4	4.07057*	0.025*
4	67.11	2	-0.11136	0.950
		3	-4.07057*	0.025*

*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

Tablo 7 incelendiğinde 3.sınıf öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeyi, 2.sınıf öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeyinden anlamlı bir biçimde farklıdır (p=0.033). 3.sınıf öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeyi, 4.sınıf öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeyinden anlamlı bir biçimde farklıdır (p=0.025). 3.sınıf öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeyi hem 2.sınıf hem de 4.sınıf öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeyinden yüksektir.

Tablo 8. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Kişisel Bilgisayara Sahip Olup Olmamalarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t-Testi Analizi Sonuçları.

Bilgisayar	N	$\bar{X}$	Ss	sd	t	p
Var	117	68.42	8.01	4.117	0.037	0.972
Yok	5	68.20	13.77			

Tablo 8 incelendiğinde bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri kişisel bilgisayara sahip olup olmamalarına göre farklılaşmamaktadır (t4.117= 0.037, p=0.972>0.05). Diğer bir ifadeyle katılımcıların kişisel bilgisayara sahip olup olmamaları ile dijital okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 9. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Bilgisayar Kullanım Sürelerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) Sonuçları.

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar arası	894.021	3	298.007	4.805	0.003**	
Gruplar içi	7317.659	118	62.014			Var
Toplam	8211.680	121				

*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

Tablo 9 incelendiğinde bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri bilgisayar kullanım sürelerine göre farklılaşmaktadır (F(3-118)=4.805, p<0.05). Bu farklılığın hangi gruplar lehine olduğunu saptamak amacıyla yapılan Tukey Testi sonuçları Tablo 10’de verilmiştir.

Tablo 10. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Bilgisayar Kullanım Sürelerine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Tukey Testi Sonuçları.

(I) Kaç yıldır bilgisayar kullanıyorsunuz?	$\bar{X}$	(J) Kaç yıldır bilgisayar kullanıyorsunuz?	(I-J)	p
0 - 2 Yıl	64.75	3 - 5 Yıl	0.65909	0.996
		6 - 8 Yıl	-4.18182	0.366
		9 yıl ve üzeri	-6.31818	0.071
3 - 5 Yıl	64.09	0 - 2 Yıl	-0.65909	0.996
		6 - 8 Yıl	-4.84091	0.092
		9 yıl ve üzeri	-6.97727*	0.005**
6 - 8 Yıl	68.93	0 - 2 Yıl	4.18182	0.366
		3 - 5 Yıl	4.84091	0.092
		9 yıl ve üzeri	-2.13636	0.582
9 yıl ve üzeri	71.06	0 - 2 Yıl	6.31818	0.071
		3 - 5 Yıl	6.97727*	0.005**
		6 - 8 Yıl	2.13636	0.582

*p<0.05 **p<0.01 ***p<0.001

Tablo 10 incelendiğinde 9 yıl ve üzeri bilgisayar kullanım süresine sahip olan bilişim teknoloji öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyi, 3-5 yıllık bilgisayar kullanım süresine sahip olan bilişim teknoloji öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyinden anlamlı bir biçimde farklıdır ($p=0.005$). Bilgisayar kullanım süresi arttıkça bireylerin dijital okuryazarlık düzeyi de artmaktadır.

Tablo 11. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin Sosyal Ağlara Üye Olup Olmamalarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin t-Testi Analizi Sonuçları.

Üyelik	N	$\bar{X}$	Ss	sd	t	p
Var	105	68.72	8.09	120	1.019	0.310
Yok	17	66.52	9.10			

Tablo 11 incelendiğinde bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri sosyal ağlara üye olup olmamalarına göre farklılaşmamaktadır ($t_{4.117}=1.019$, $p=0.310>0.05$). Buna göre katılımcıların herhangi bir sosyal ağa üye olup olmamaları ile dijital okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 12. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin İnternet'te Günlük Harcadıkları Süreye Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) Sonuçları.

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	284.452	3	94.817	1.411	0.243
Gruplar içi	7927.229	118	67.180		
Toplam	8211.680	121			

Tablo 12 incelendiğinde bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri internette günlük harcadıkları süreye göre farklılaşmamaktadır ($F(3-118)=1.411$, $p>0.05$). Diğer bir ifadeyle katılımcıların internette günlük harcadıkları süre ile dijital okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 13. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin En Sık Ziyaret Ettikleri Site Türlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) Sonuçları.

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	172.446	3	57.482	0.844	0.473
Gruplar içi	8039.234	118	68.129		
Toplam	8211.680	121			

Tablo 13 incelendiğinde bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri en sık ziyaret ettikleri site türlerine göre farklılaşmamaktadır ($F(3-118)=0.844$, $p>0.05$). Özetle katılımcıların en sık ziyaret ettikleri site türü ile dijital okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 14. Katılımcıların “Dijital Okuryazarlık Ölçeği” ile İlgili İfadelere Verdikleri Cevapların Dağılımları.

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ort.	Ss
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Madde 1			4	3,3	7	5,7	58	47,5	53	43,4	4,31	,728
Madde 2	1	,8	1	,8	11	9,0	68	55,7	41	33,6	4,20	,703
Madde 3	1	,8	2	1,6	12	9,8	63	51,6	44	36,1	4,20	,749
Madde 4	1	,8	2	1,6	24	19,7	59	48,4	36	29,5	4,04	,797
Madde 5	4	3,3	25	20,5	19	15,6	51	41,8	23	18,9	3,52	1,115
Madde 6	4	3,3	3	2,5	25	20,5	71	58,2	19	15,6	3,80	,849
Madde 7			5	4,1	27	22,1	66	54,1	24	19,7	3,89	,759
Madde 8	1	,8	3	2,5	18	14,8	61	50,0	39	32,0	4,10	,797
Madde 9					10	8,2	71	58,2	41	33,6	4,25	,597
Madde 10			13	10,7	31	25,4	55	45,1	23	18,9	3,72	,893
Madde 11			6	4,9	26	21,3	51	41,8	39	32,0	4,01	,858
Madde 12			1	,8	11	9,0	72	59,0	38	31,1	4,20	,629
Madde 13			5	4,1	15	12,3	60	49,2	42	34,4	4,14	,785
Madde 14	2	1,6			20	16,4	64	52,5	36	29,5	4,08	,778
Madde 15			4	3,3	18	14,8	66	54,1	34	27,9	4,07	,747
Madde 16			1	,8	18	14,8	69	56,6	34	27,9	4,11	,670
Madde 17			14	11,5	28	23,0	55	45,1	25	20,5	3,75	,914

Tablo 15. Dijital Okuryazarlık Ölçeği Maddeleri

Madde 1	Öğrenme sürecinde Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmak hoşuma gider.
Madde 2	Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak daha iyi öğrenirim.
Madde 3	Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak öğrenmek daha ilgi çekicidir.
Madde 4	Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak öğrenmek beni daha motive eder.
Madde 5	Öğrenme etkinliklerim için arkadaşlarımdan sıklıkla İnternet aracılığıyla (Skype, Face ve Bloglar vb) yardım alırım.
Madde 6	Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak öğrenmek öz-yönetimli ve bağımsız olmamı sağlar.
Madde 7	Karşılaştığım teknik problemleri nasıl çözeceğimi bilirim.
Madde 8	Yeni teknolojilerin kullanımını kolaylıkla öğrenebilirim.
Madde 9	Önemli olduğunu düşündüğüm yeni teknolojilere ayak uydurabilirim.
Madde 10	Birçok farklı teknoloji hakkında bilgim var.
Madde 11	Öğrenmede ve yeni şeyler oluşturmada (Sunumlar, dijital hikâyeler, wikiler, bloglar gb) bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmak için gerekli olan teknik becerilere sahibim.
Madde 12	İnternette bilgi elde etmeye yönelik araştırma ve değerlendirme becerilerime güvenirim.
Madde 13	Öğrenme sürecinde mobil teknolojilerin (Cep telefonları, PDA'lar, İpadler, akıllı telefonlar..vb) kullanım potansiyeli yüksektir.
Madde 14	Öğretmenlerim ders anlatırken bilgi ve iletişim teknolojilerini daha çok kullanmalıdır.
Madde 15	Bilgi ve iletişim teknolojileri proje çalışmalarında ve diğer öğrenme etkinliklerinde arkadaşlarımla daha iyi işbirliği içinde çalışmamı sağlar.
Madde 16	Bilgi ve iletişim teknolojileri becerilerim iyidir.
Madde 17	İnternet tabanlı aktivitelerle ilgili konuları (Örn; siber güvenlik, eser hırsızlığı, araştırma konuları vb) bilirim.

Araştırmaya katılan BÖTE Bölümü öğretmen adaylarının “Dijital Okuryazarlık Ölçeği” ile ilgili ifadelerine verdikleri cevaplar incelendiğinde;

Madde 1’de yer alan “Öğrenme sürecinde Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmak hoşuma gider.” ifadesine çok yüksek ($4,31 \pm 0,728$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu maddeye “Kesinlikle Katılmıyorum” cevabını veren olmamıştır.

Madde 2’de yer alan “Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak daha iyi öğrenirim.” ifadesine yüksek ($4,20 \pm 0,703$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde 3’te yer alan “Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak öğrenmek daha ilgi çekicidir.” ifadesine yüksek ($4,20 \pm 0,749$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde 4'te yer alan "Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak öğrenmek beni daha motive eder." ifadesine yüksek ($4,04 \pm 0,797$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde 5'te yer alan "Öğrenme etkinliklerim için arkadaşlarımdan sıklıkla İnternet aracılığıyla (Skype, Face ve Bloglar vb.) yardım alırım." ifadesine yüksek ($3,52 \pm 1,115$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde 6'da yer alan "Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak öğrenmek öz-yönetimli ve bağımsız olmamı sağlar." ifadesine yüksek ($3,80 \pm 0,849$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde 7'de yer alan "Karşılaştığım teknik problemleri nasıl çözeceğimi bilirim." ifadesine yüksek ($3,89 \pm 0,759$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu maddeye "Kesinlikle Katılmıyorum" cevabını veren olmamıştır.

Madde 8'de yer alan "Yeni teknolojilerin kullanımını kolaylıkla öğrenebilirim." ifadesine yüksek ($4,10 \pm 0,797$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde 9'da yer alan "Önemli olduğunu düşündüğüm yeni teknolojilere ayak uydurabilirim." ifadesine çok yüksek ($4,25 \pm 0,597$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu maddeye "Kesinlikle Katılmıyorum" ve "Katılmıyorum" cevaplarını veren olmamıştır.

Madde 10'da yer alan "Birçok farklı teknoloji hakkında bilgim var." ifadesine yüksek ($3,72 \pm 0,893$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu maddeye "Kesinlikle Katılmıyorum" cevabını veren olmamıştır.

Madde 11'de yer alan "Öğrenmede ve yeni şeyler oluşturmada (Sunumlar, dijital hikâyeler, wikiler, bloglar gb.) bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmak için gerekli olan teknik becerilere sahibim." ifadesine yüksek ($4,01 \pm 0,858$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu maddeye "Kesinlikle Katılmıyorum" cevabını veren olmamıştır.

Madde 12'de yer alan "İnternette bilgi elde etmeye yönelik araştırma ve değerlendirme becerilerime güvenirim." ifadesine yüksek ($4,20 \pm 0,629$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu maddeye "Kesinlikle Katılmıyorum" cevabını veren olmamıştır.

Madde 13'te yer alan "Öğrenme sürecinde mobil teknolojilerin (Cep telefonları, PDA'lar, İpadler, akıllı telefonlar, vb.) kullanım potansiyeli yüksektir." ifadesine yüksek

(4,14 $\pm$ 0,785) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu maddeye “Kesinlikle Katılmıyorum” cevabını veren olmamıştır.

Madde 14’te yer alan “Öğretmenlerim ders anlatırken bilgi ve iletişim teknolojilerini daha çok kullanmalıdır.” ifadesine çok yüksek (4,8 $\pm$ 0,778) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu maddeye “Katılmıyorum” cevabını veren olmamıştır.

Madde 15’te yer alan “Bilgi ve iletişim teknolojileri proje çalışmalarında ve diğer öğrenme etkinliklerinde arkadaşlarım ile daha iyi işbirliği içinde çalışmamı sağlar.” ifadesine yüksek (4,07 $\pm$ 0,747) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu maddeye “Kesinlikle Katılmıyorum” cevabını veren olmamıştır.

Madde 16’da yer alan “Bilgi ve iletişim teknolojileri becerilerim iyidir.” ifadesine yüksek (4,11 $\pm$ 0,670) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu maddeye “Kesinlikle Katılmıyorum” cevabını veren olmamıştır.

Madde 17’de yer alan “İnternet tabanlı aktivitelerle ilgili konuları (Örn; siber güvenlik, eser hırsızlığı, araştırma konuları vb.) bilirim.” ifadesine yüksek (3,75 $\pm$ 0,914) düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bu maddeye “Kesinlikle Katılmıyorum” cevabını veren olmamıştır.

4.1.3. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin Ortalamaları

Araştırmanın bu bölümünde BÖTE Bölümü öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının ortalamalarına yer verilmiştir.

Alt Amaç 3: *Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleri nedir?*

Tablo 16. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılıklarının Ortalaması.

	N	Ort.	Ss	Min.	Maks.
Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeyi	122	34.18	3.94	21	39

Tablo 16 incelendiğinde BÖTE Bölümü öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının ortalamasının (34.18 ± 3.94) düzeyinde olduğu görülmektedir. Ölçek puanlarının 13-39 puan aralığında olduğu göz önünde bulundurulduğunda araştırmaya katılan öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının yüksek düzeyde olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.4. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılıklarının Çeşitli Demografik Özelliklerine Göre İncelenmesi

Bu başlık altında BÖTE Bölümü öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları, adayların çeşitli demografik özellikleri ile bilgisayar ve internet kullanım durumlarına göre incelenecektir.

Alt Amaç 4: *Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleri öğretmen adaylarının cinsiyetlerine, yaşlarına, öğrenim gördükleri sınıf düzeyine, kişisel bilgisayara sahip olup olmamalarına, bilgisayar kullanım sürelerine, İnternet’te harcadıkları günlük süreye ve herhangi bir sosyal ağa üye olup olmamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*

Tablo 17. Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Değişkenine Ait Kolmogorov-Smirnov Z Testi Sonuçları.

Kolmogorov-Smirnov Z	1.411
p	0.037*

(*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001)

Yapılan normallik testi sonucuna göre $p<0.05$ olduğu için siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkla ilgili verilerin normal dağılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna sonuca dayanılarak katılımcıların siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarına ilişkin analizlerde parametrik olmayan istatistiksel teknikler kullanılmıştır.

Tablo 18. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Mann Whitney U-Testi Sonuçları.

Değişken	Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	U	Z	p
Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık	Erkek	63	66.67	4200	1533	-1.677	0.094
	Kadın	59	55.98	3303			

Tablo 18 incelendiğinde erkek bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleriyle (Sıra ort.=66.67), kadın bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleri arasında (Sıra ort.=55.98) anlamlı bir fark bulunamamıştır (U=1533, p=0.094>0.05). Başka bir ifadeyle katılımcıların cinsiyetleri ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 19. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin Yaşlarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.

Değişken	Düzyey	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p
Yaş	17-19	2	49.00	3	1.351	0.717
	20-22	80	63.34			
	23-25	33	56.50			
	26 ve üzeri	7	67.64			
	Toplam	122				

Tablo 19 incelendiğinde bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleriyle yaşları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($\chi^2_{(3)}=1.351$; p>0.05). Diğer bir ifadeyle katılımcıların yaşları ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 20. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.

Değişken	Düzy	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p
Sınıf	2	40	62.60	2	2.001	0.368
	3	38	66.79			
	4	44	55.93			
	Toplam	122				

Tablo 20 incelendiğinde bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleriyle sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($X^2_{(2)}=2.001$; $p>0.05$). Özetle katılımcıların sınıf düzeyleri ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 21. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin Kişisel Bilgisayara Sahip Olup Olmama Durumuna İlişkin Mann Whitney U-Testi Sonuçları.

Değişken	Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	U	Z	p
Sahiplik	Var	117	63.17	7390.50	97.50	-2.532	0.011*
	Yok	5	22.50	112.50			

* $p<0.05$ ** $p<0.01$ *** $p<0.001$

Tablo 21 incelendiğinde kişisel bilgisayara sahip olan bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleriyle (Sıra ort.=63.17), kişisel bilgisayara sahip olmayan bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleriyle arasında (Sıra ort.=22.50) anlamlı bir fark bulunmuştur ($U=1533$, $p=0.011<0.05$). Kişisel bilgisayara sahip olan bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleri, kişisel bilgisayara sahip olmayan bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinden anlamlı bir biçimde yüksektir.

Tablo 22. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin Bilgisayar Kullanım Sürelerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.

Değişken	Düzy	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p
Süre	0 - 2 Yıl	12	44.46	3	6.819	0.078
	3 - 5 Yıl	22	60.84			
	6 - 8 Yıl	44	71.06			
	9 yıl ve üzeri	44	56.92			
	Total	122				

Tablo 22 incelendiğinde bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleriyle bilgisayar kullanım süreleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($X^2_{(3)}=6.819$; $p>0.05$). Başka bir ifadeyle katılımcıların bilgisayar kullanım süreleri ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 23. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin Sosyal Ağlara Üye Olup Olmadığına İlişkin Mann Whitney U-Testi Sonuçları.

Değişken	Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	U	Z	p
Üyelik	Evet	105	62.06	6516	834	-0.435	0.664
	Hayır	17	58.06	987			

Tablo 23 incelendiğinde sosyal ağlara üye olan bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleriyle (Sıra ort.=62.06), sosyal ağlara üye olmayan bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleriyle arasında (Sıra ort.=58.06) anlamlı bir fark bulunmamıştır ($U=834$, $p=0.664>0.05$). Katılımcıların herhangi bir sosyal ağa üye olup olmamaları ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 24. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin İnternet’te Günlük Harcadıkları Süreye Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.

Değişken	Düzy	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p
Süre	1 saatten az	8	70.06	3	1.229	0.746
	1 - 2 saat	27	63.22			
	2 - 5 saat	60	62.08			
	5 saat üzeri	27	55.94			
	Toplam	122				

Tablo 24 incelendiğinde bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleriyle internette günlük harcadıkları süre arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($\chi^2_{(3)}=1.229$; $p>0.05$). Başka bir ifadeyle katılımcıların internette günlük harcadıkları süre ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 25. Katılımcıların Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin En Sık Ziyaret Ettikleri Site Türlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.

Değişken	Düzy	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p
Site türü	Sosyal Paylaşım - Sohbet	69	64.61	3	1.725	0.631
	Eğitim, Ödev - Forum	15	61.00			
	Oyun - Film	19	53.08			
	Haber - Blog	19	59.03			
	Total	122				

Tablo 25 incelendiğinde bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleriyle en sık ziyaret ettikleri site türleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($\chi^2_{(3)}=1.725$; $p>0.05$). Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının en sık ziyaret ettikleri site türü ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 26. Katılımcıların “Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği” ile İlgili İfadelere Verdikleri Cevapların Dağılımları.

	Hayır		Bazen		Evet			
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	Ort.	Ss
Madde 1	1	,8	38	31,1	83	68,0	2,67	,489
Madde 2	3	2,5	23	18,9	96	78,7	2,76	,482
Madde 3	10	8,2	21	17,2	91	74,6	2,66	,625
Madde 4	4	3,3	31	25,4	87	71,3	2,68	,534
Madde 5	2	1,6	38	31,1	82	67,2	2,66	,511
Madde 6	6	4,9	27	22,1	89	73,0	2,68	,564
Madde 7	1	,8	14	11,5	107	87,7	2,87	,363
Madde 8	7	5,7	17	13,9	98	80,3	2,75	,554
Madde 9	13	10,7	38	31,1	71	58,2	2,48	,683
Madde 10	12	9,8	46	37,7	64	52,5	2,43	,667
Madde 11	9	7,4	44	36,1	69	56,6	2,49	,633
Madde 12	23	18,9	44	36,1	55	45,1	2,26	,758
Madde 13	5	4,1	14	11,5	103	84,4	2,80	,492

Tablo 27. Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği Maddeleri

Madde 1	İnternete girdiğimde bilgilerimin başkaları tarafından çalınabileceğini göz önünde tutarım.
Madde 2	Sosyal paylaşım sitelerinde (Facebook, Twitter vb.) özel bilgilerimin başkaları tarafından kötü amaçlı olarak kullanılabileceğini göz önünde bulundururum.
Madde 3	Gerçek yaşamda sorun yaşadığım insanlarla sanal ortamlarda da karşılaşmamaya çalışırım.
Madde 4	Sanal ortamlarda başkalarının bana zarar vermemesi için bazı tedbirler alma ihtiyacı hissettiğim olur
Madde 5	Sanal ortamlardayken bir bilgisayar korsanının benim için de tehlike oluşturabileceğini göz önünde bulundururum.
Madde 6	Bana zarar vermek isteyen birisinin bunu internet, cep telefonu vb. aracılığıyla da yapabileceğini düşünürüm.
Madde 7	İnternetteki e-posta, forum siteleri vb. üyelik şifrelerimi kimseyle paylaşmam
Madde 8	Sanal ortamlarda küfür veya hakarette bulunan kişilerle iletişimi keserim.
Madde 9	Görülmesini istemediğim bir resim ya da görüntümün benden habersiz olarak yayılabileceği tehlikesini düşündüğüm olur.
Madde 10	Sanal ortamlardaki iletişimde hakkımda gerçek olmayan söylentilerin de yayılabileceğini düşünürüm
Madde 11	İnternete girdiğimde internetin aynı zamanda başkalarına zarar verme amacıyla kullanılabileceğini aklımda tutarım.
Madde 12	Benimle ilgili doğru olmayan bir bilginin internette yayılması durumunda ne yapacağımı düşündüğüm olur.
Madde 13	E-posta ya da cep telefonundan kısa mesaj (SMS) yoluyla tehdit alabileceğim kişilerle sanal ortamlarda iletişimde bulunmam.

Araştırmaya katılan BÖTE Bölümü öğretmen adaylarının “Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği” ile ilgili ifadelerine verdikleri cevaplar incelendiğinde;

Madde 1’de yer alan “İnternete girdiğimde bilgilerimin başkaları tarafından çalınabileceğini göz önünde tutarım.” ifadesine yüksek ($2,67 \pm 0,489$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde 2’de yer alan “Sosyal paylaşım sitelerinde (Facebook, Twitter vb.) özel bilgilerimin başkaları tarafından kötü amaçlı olarak kullanılabileceğini göz önünde bulundururum.” ifadesine yüksek ($2,76 \pm 0,482$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde 3’te yer alan “Gerçek yaşamda sorun yaşadığım insanlarla sanal ortamlarda da karşılaşmamaya çalışırım.” İfadesine yüksek ($2,66 \pm 0,625$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde 4'te yer alan "Sanal ortamlarda başkalarının bana zarar vermemesi için bazı tedbirler alma ihtiyacı hissettiğim olur." ifadesine yüksek ($2,68 \pm 0,534$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde 5'te yer alan "Sanal ortamlardayken bir bilgisayar korsanının benim için de tehlike oluşturabileceğini göz önünde bulundururum." ifadesine yüksek ($2,66 \pm 0,511$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde 6'da yer alan "Bana zarar vermek isteyen birisinin bunu internet, cep telefonu vb. aracılığıyla da yapabileceğini düşünürüm." ifadesine yüksek ($2,68 \pm 0,564$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde 7'de yer alan "İnternetteki e-posta, forum siteleri vb. üyelik şifrelerimi kimseyle paylaşmam." ifadesine yüksek ($2,87 \pm 0,363$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde 8'de yer alan "Sanal ortamlarda küfür veya hakarete bulunan kişilerle iletişimi keserim." ifadesine yüksek ($2,75 \pm 0,554$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde 9'da yer alan "Görülmesini istemediğim bir resim ya da görüntümün benden habersiz olarak yayılabileceği tehlikesini düşündüğüm olur." ifadesine yüksek ($2,48 \pm 0,683$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde 10'da yer alan "Sanal ortamlardaki iletişimde hakkımda gerçek olmayan söylentilerin de yayılabileceğini düşünürüm." ifadesine yüksek ($2,43 \pm 0,667$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde 11'de yer alan "İnternete girdiğimde internetin aynı zamanda başkalarına zarar verme amacıyla kullanılabileceğini aklımda tutarım." ifadesine yüksek ($2,49 \pm 0,633$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde 12'de yer alan "Benimle ilgili doğru olmayan bir bilginin internette yayılması durumunda ne yapacağımı düşündüğüm olur." ifadesine orta ($2,26 \pm 0,758$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde 13'te yer alan "E-posta ya da cep telefonundan kısa mesaj (SMS) yoluyla tehdit alabileceğim kişilerle sanal ortamlarda iletişimde bulunmam." ifadesine yüksek ($2,80 \pm 0,492$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

4.1.5. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeyleri ile Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılıkları Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi İle İncelenmesi

Alt Amaç 5: Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleriyle siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları arasında pozitif ya da negatif bir ilişki var mıdır?

Tablo 28. Katılımcıların Dijital Okuryazarlık Düzeyleri ile Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılıkları Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi Sonuçları.

Değişkenler	$\bar{X}$	Ss	Sh	1	2
1. Dijital Okuryazarlık Düzeyi	68.41	8.23	0.74	1	0.333**
2. Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık	34.18	3.94	0.35	0.333**	1

(*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001)

Tablo 28 incelendiğinde dijital okuryazarlık düzeyi ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılık arasında $r=0.33$ korelasyon bulunmaktadır. Katsayı 0.30'dan küçük ise ilişkinin zayıf, 0.30 ile 0.70 arasında ise orta düzeyde, 0.70'ten büyük ise yüksek düzeyde olduğu söylenebilir (Köklü, Büyüköztürk ve Çokluk, 2007). Tabloya göre iki değişken arasında orta düzeyde pozitif korelasyon bulunmaktadır. Buna göre BÖTE öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri arttığında siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının da arttığı söylenebilir.

4.2. Araştırmanın Nitel Boyutuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırma sürecinde nitel veri toplama aracı olarak kullanılan Siber Zorbalığa ve Dijital Okuryazarlığa İlişkin Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu'ndan elde edilen bulgular ve bu bulgulara dayalı yorumlar bu başlık altında sunulmuştur.

4.2.1. Siber Zorbalığa ve Dijital Okuryazarlığa İlişkin Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu ile İlgili Bulgular

Gerçekleştirilen mülakatlara toplam 20 öğretmen adayı katılmıştır. Katılımcılardan neredeyse tamamının (19 kişi) siber zorbalık kavramını daha önce duydukları tespit edilmiştir. Ayrıca bu kişilerin siber zorbalık durumlarıyla alakalı birtakım önbilgilere sahip oldukları da gözlenmiştir. Araştırmaya katılan öğretmen

adaylarından az bir kısmının (5 kişi) siber zorbalık olarak tanımlanabilecek davranışlara maruz kaldıkları belirlenmiştir. Siber zorbalık durumlarının sosyal medya üzerinden çeşitli şekillerde taciz edilme, sosyal medya hesap bilgilerinin çalınması, ele geçirilen hesaplar üzerinden hesabın gerçek sahibi adına uygunsuz paylaşımların yapılması ve profil resimlerinin kullanılarak sahte profillerin oluşturulması şeklinde ortaya çıktığı görülmüştür. Adaylardan yarısı siber zorbalığa maruz kalan en az bir tanıdıklarının olduğunu beyan etmiştir. Maruz kalınan siber zorbalık davranışlarının çeşitlerine baktığımızda daha çok sosyal paylaşım platformlarında kimlik avı dolandırıcılığı, taciz, kişi adına sahte profiller oluşturup uygunsuz paylaşımlar yapılması şeklinde ortaya çıktığı belirtilmiştir. Adaylar siber zorbalık durumlarıyla karşılaşmaları durumunda genel olarak mücadele seçeneğini kullanacaklarını ifade etmişlerdir. Genel olarak verilen cevaplar, yasal mercilere başvurma, bireysel olarak çözüm bulmaya çalışma, siber zorbalık yapanları engelleme, ciddiye almama şeklindedir. Öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalmamak için alacakları tedbirler arasında; güvenilirliği bilinen siteler harici sitelere giriş yapmamak, özellikle sosyal medya ortamında kişisel bilgileri paylaşmamak, sosyal medya paylaşım seçeneklerinin gizlilik ayarlarına özen göstermek, belli periyotlarla parola güncellemeleri yapmak, kişisel şifreleri başkalarıyla paylaşmamak vb. önlemleri saydıkları görülmüştür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin tamamı daha önce dijital okuryazarlık kavramını duyduklarını ve bu konu hakkında birtakım önbilgilere sahip olduklarını belirtmiştir. Dijital okuryazar birey olmanın dijital ortamdaki materyalleri ve teknolojiyi rahat kullanabilmek, bilgiye nasıl ulaşılması ve bilginin nasıl analiz edilip yeni bir senteze ulaşılacağını bilmek gibi avantajlar getirdiği öğretmen adayları tarafından dile getirilmiştir. Dijital okuryazar bireyler yetiştirmek konusunda eğitimcilerin kendilerinin yeterince geliştirmeleri gerektiği belirtilmiştir. Kendilerini yetiştiren eğitimcilerin bir rol model olma bilinci içerisinde eğitilenlerin durumlarını da göz önüne alarak verimli bir eğitim öğretim süreci yürütmeleri beklenmektedir. Bu eğitim öğretim sürecinin de teorik eğitime nazaran daha çok pratik eğitim ağırlıklı olması gerektiği vurgulanmıştır. Dijital okuryazar bireyler yetiştirmek için öncelikle eğitim kurumlarının kurs, seminer, konferans vb. eğitim etkinlikleri düzenleyebilecekleri ifade edilmiştir. Dijital okuryazarlık dersinin eğitim kurumlarında zorunlu dersler arasında sayılması gerektiği de öneriler arasında bulunmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlar doğrultusunda geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

5.1. Tartışma

BÖTE öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları üzerine yapılmış olan bu çalışmada, öğretmen adaylarının bu iki alandaki yeterlilikleri araştırılmıştır. Araştırmada hem nicel hem de nitel verilerden yararlanılmıştır. Bu bölümde araştırmadan elde edilen sonuçlar ile diğer ilgili araştırma sonuçlarının karşılaştırılarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin yüksek seviyede olduğu görülmüştür. Yapılan mülakata katılan öğrencilerin tamamının daha önce dijital okuryazarlık kavramını duydukları ve bu konu hakkında birtakım önbilgilere sahip oldukları belirlenmiştir. Gerçekleştirilen araştırmaya benzer olarak Akkoyunlu ve Yılmaz Soylu (2010)'nın Fen Bilgisi öğretmen adaylarıyla yaptıkları araştırmada; öğretmenlerin sayısal (dijital) yetkinliklerinin orta düzeyde olduğu tespit edilmiş ve bileşenler yönünden incelendiğinde ise, öğretmenlerin motivasyon ve farkındalık düzeylerinin yüksek, yetkinlik ve teknik erişim düzeylerinin de orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Fen Bilgisi öğretmen adayları üzerine yapılan bir diğer çalışma da Üstündağ ve diğerlerine (2017) aittir. İlgili araştırmada araştırmaya katılan fen bilgisi öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık becerilerinin genel anlamda iyi olduğunu görülmüştür. İşçioğlu ve Kocakuşak (2012)'in sınıf öğretmeni adayları ile gerçekleştirmiş oldukları benzer bir çalışmada, adayların dijital okuryazarlık düzeylerinin yüksek olmasına karşılık, kendi alan derslerinde ve ilerideki öğretmenlik hayatlarında teknolojiyi kullanma konusundaki algılarının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye ve Kazakistan'daki öğretmen adaylarına odaklanan bir diğer çalışmada ise, Türkiye'deki katılımcıların dijital okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek

olduğu görülmüştür (Özerbaş ve Kuralbayeva, 2018). Diğer bir araştırmada bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık kavramı ile ilgili bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu ve farklı adayların ilgili kavramı farklı anlamlarda kullandıklarının tespit edilmiştir (Coşkun, Cumaoğlu ve Seçkin, 2013). Araştırmalar karşılaştırıldığında öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri arasındaki farkın branşlarıyla ilgili olabileceği düşünülebilir. Çünkü BÖTE öğretmen adayları öğrenim gördükleri bölümün bir gereği olarak diğer bölüm öğretmen adaylarına göre dijital teknolojilerle daha fazla zaman geçirmektedir. Bu durum dijital teknolojilerle ilgili bilgi birikimlerinin ve tecrübelerinin artmasını sağlamaktadır. Bu artış dijital okuryazarlık becerilerinde de kendini göstermektedir. Bir diğer etmen ise araştırmaların yapıldığı zamanlar arasındaki farktır. Fen Bilgisi öğretmen adaylarıyla gerçekleştirilen araştırmalar 2010 ve 2017 yıllarına tarihlenirken yapılan araştırma bulunduğumuz yıla aittir. Sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarıyla ilgili araştırma da 2012 yılına aittir. Bilgi toplumunda yaşayan bireylerin büyük çoğunluğunun az ya da çok kendini geliştirdiği göz önüne alınırsa aradaki farkın zaman faktörüyle ilgili de olabileceği akla gelmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmen adayları incelendiğinde, adayların dijital okuryazarlık düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermediği görülmüştür. Katılımcılarla gerçekleştirilen mülakatta erkek ve kadın öğretmen adaylarının dijital okuryazarlıkla ilgili farkındalıklarının her iki grupta da yüksek olması cinsiyetler arası benzerliğe işaret etmektedir. Diğer yandan yapılan bazı araştırmalarda erkek öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık seviyelerinin bayan öğretmen adaylarına göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği ve bu farklılığın erkek öğretmenler lehine olduğu görülmüştür. (Kıyıcı, 2008; Çetin 2016; Özerbaş ve Kuralbayeva, 2018). Elde edilen bu sonuç toplumsal olarak erkeklerin kadınlara göre dijital teknolojilere karşı daha meraklı olmalarıyla ve dijital teknolojilerle daha çok zaman harcamalarıyla ilişkili olabilir. Yapılan araştırmadaki sonuç ise BÖTE öğretmen adaylarının hepsinin dijital teknolojilere erişiminin benzer düzeyde olmasından kaynaklanmaktadır. Çalışmada cinsiyet değişkenine benzer olarak yaş değişkeninin de öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı ortaya çıkmıştır.

Araştırma bulgularına göre öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre değişiklik göstermektedir. Genel anlamda sınıf düzeyi arttıkça dijital okuryazarlık düzeyinin de arttığı söylenebilir. Özerbaş ve Kuralbayeva (2018) da yaptıkları çalışmada benzer bir sonuç bulmuşlardır. Araştırmacıların çalışmalarında kullandıkları ölçeğin beş boyutundan sadece birinde sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu boyutta ortaya çıkan anlamlı farklılığın üçüncü sınıflar lehine olduğu görülmüştür. Öğretmen adaylarının teknolojiye yönelik her geçen yıl bilgi birikimlerin ve farkındalıklarının artmasının dijital okuryazarlık seviyelerinin artmasında etkili olduğu söylenebilir.

BÖTE öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin kişisel bilgisayara sahip olup olamama durumlarına, herhangi bir sosyal ağı üye olup olmamalarına, internette günlük harcadıkları süreye ve en sık ziyaret ettikleri site türüne göre anlamlı bir farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının bilgisayar kullanım yılları tespit edilmiş ve genel olarak adayların bilgisayar kullanım yılı arttıkça dijital okuryazarlık seviyelerinin de arttığı görülmüştür. Çetin (2016) ise internet kullanım sıklığının dijital okuryazarlığı olumlu yönde etkilediği sonucuna varmıştır. Bilgisayar kullanım süresinin artması kullanıcıların dijital teknolojilerle ilgili tecrübelerini artırmaktadır. Zaman içerisinde artan bilgi ve tecrübelerin adayların dijital okuryazarlık seviyelerinin artmasında önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının dijital okuryazarlık düzeyleriyle benzer olarak yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Dikmen (2015) ve Gezgin ve Çuhadar (2012)'ın BÖTE öğretmen adayları üzerine yaptıkları benzer araştırmalarda da adayların siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu bölümde eğitim gören öğretmen adaylarının dijital teknolojileri sıklıkla kullanmalarının ve hem eğitimcilerinden hem de internet gibi çeşitli kaynaklardan siber zorbalık durumlarına karşı bilgi elde etmelerinin bu farkındalığın yüksek çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırma sonuçları cinsiyet değişkenine göre analiz edildiğinde adayların siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarıyla cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür. Mülakata katılan her iki grubun siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının benzer olduğu görülmüştür. Benzer bir sonucu çeşitli bölümlerde öğrenim gören

öğretmen adaylarıyla yaptığı araştırmada Dalmaz (2014) da elde etmiştir. Bu sonuçların aksine öğretmen adaylarının cinsiyetlerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarıyla ilişkili olduğu sonucunu elde eden çalışmalar da mevcuttur (Yılmaz, 2010; Ayas ve Horzum, 2011; Eroğlu, 2011; Gezin ve Çuhadar, 2012; Dikmen, 2015; Sakallı, 2015; Elmas, 2016). Araştırmalarda hem erkekler lehine hem kadınlar lehine olan sonuçlar bulunmaktadır. Bu farklı sonuçların elde edilmesinde ilgili değişkenlerin farklı etmenler tarafından da etkilenebileceği akla gelmektedir. Kişilerin yetişme tarzlarındaki farklılıklar bu etmenler arasında sayılabilir. Nitekim siber zorbalığa maruz kalan bir kişinin sergileyeceği soğukkanlılık çok önemlidir. Bu durumda kişinin cinsiyetinden ziyade yetişme tarzı, karakteristik özellikleri, o güne kadar almış olduğu eğitimler, sahip olduğu deneyimler gibi gizli bazı özellikler de kilit rol oynayabilir. Araştırmada bu tarz özellikler ön kabul olarak birbirine benzer olarak düşünülmektedir. Bu ise farklı araştırmalarda farklı sonuçlara ulaşılmasına sebep olabilmektedir.

Cinsiyet değişkenine benzer olarak araştırmaya katılan öğretmen adaylarının yaşlarının da siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları üzerinden anlamlı bir etkiye sahip olmadığı görülmüştür. Benzer şekilde araştırma kapsamında BÖTE bölümü öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri sınıf düzeyinin de siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları üzerinde anlamlı düzeyde herhangi bir etkiye sahip olmadığı sonucuna varılmıştır. Eroğlu (2011), Dalmaz (2014) ve Dikmen (2015) öğretmen adayları üzerine yaptıkları çalışmalarda yaş ve sınıf değişkenleri ile siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının kişisel bilgisayara sahip olup olmama durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. Kişisel bilgisayara sahip olan adayların siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin, kişisel bilgisayara sahip olmayan adayların siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinden anlamlı bir biçimde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Adayların bilgisayar kullanım sürelerine göre ise anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür. Sakallı (2015) yaptığı çalışmada bilgisayar kullanım yılının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık üzerinde anlamlı bir farklılığa sebep olmadığı sonucuna varmıştır.

BÖTE Bölümü öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının adayların İnternet’te günlük harcadıkları süreye göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu araştırmayla aynı sonuca ulaşan başka araştırmalar da bulunmaktadır (Dalmaz, 2014; Dikmen, 2015 ve Sakallı, 2015). Elmas (2016) ise yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının internette harcadıkları sürenin adayların siber zorbalık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının herhangi bir sosyal ağa üye olup olmama ve en sık ziyaret edilen site türü değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür.

Yapılan araştırmada BÖTE bölümü öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleriyle siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları arasında orta düzeyde pozitif bir korelasyon olduğu görülmüştür. Buna göre öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri arttıkça siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının da arttığı söylenebilir. Öğretmen adaylarının dijital teknolojilerle ilgili artan bilgilerinin ve dijital ortamlarda karşılaştıkları siber zorbalık durumlarının, adayların bu konulardaki farkındalıklarını artırdığı düşünülmektedir.

5.2. Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar, araştırma sorularıyla paralel olacak şekilde sunulmuş ve ulaşılan sonuçlar göz önüne alınarak birtakım öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde araştırmaya katılan BÖTE Bölümü öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri ile cinsiyet, yaş, kişisel bilgisayara sahip olup olmama, herhangi bir sosyal ağa üye olup olmama, internette günlük harcanan süre ve en sık ziyaret edilen site türü değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmüştür.

Katılımcıların dijital okuryazarlık düzeylerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda 3.

sınıf öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeylerinin 2. ve 4. sınıf öğrencilerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin bilgisayar kullanım sürelerine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre 9 yıl ve üzeri bilgisayar kullanım süresine sahip olan öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyinin, 3-5 yıllık bilgisayar kullanım süresine sahip olan öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre öğretmen adaylarının bilgisayar kullanım süresi arttıkça dijital okuryazarlık düzeyleri de artmaktadır.

Katılımcıların dijital okuryazarlık düzeyleriyle benzer olarak siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının da yüksek düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarıyla cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, bilgisayar kullanım süresi, herhangi bir sosyal ağa üye olup olmama, internette günlük harcanan süre ve en sık ziyaret edilen site türü değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

BÖTE bölümü öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının kişisel bilgisayara sahip olup olmama durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. Kişisel bilgisayara sahip olan bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin, kişisel bilgisayara sahip olmayan bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinden anlamlı bir biçimde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan analizlerde BÖTE Bölümü öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları arasında orta düzeyde pozitif korelasyon bulunduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre dijital okuryazarlık düzeyi arttığında siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyinin de arttığı tespit edilmiştir.

Araştırma sürecinde elde edilen bulgular ışığında ortaya konulabilecek birtakım öneriler şu şekilde sıralanabilir;

1. Bilişim teknolojileri alanında eğitim veren özellikle BÖTE gibi bölümlerde dijital okuryazarlık dersleri okutulmalıdır. Bu derslerin seçmeli ders olarak değil zorunlu ders olarak verilmesi daha verimli olacaktır.
2. Dijital okuryazar bireyler yetiştirme sürecinde bilişim teknolojileri öğretmenlerinin görev alması etkili olacaktır. Bu doğrultuda okullarda

bilişim teknolojileri dersinin zorunlu olması ve BÖTE Bölümü öğretmenleri haricinde herhangi bir öğretmenin bu derse girmemesi gerekmektedir.

3. Dijital okuryazarlığın yüzyılımızda yaşayan her insan için çok önemli bir özellik olması göz önünde bulundurulmalı, ilgili tüm kuruluşlarda bu yönde eğitimler, seminerler, konferanslar vb. etkinlikler düzenlenmelidir.
4. BÖTE Bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının artırılması adına gerekli eğitimleri almaları sağlanmalıdır.
5. Dijital okuryazarlık ve siber zorbalık kavramları hakkında daha fazla bilimsel çalışma yapılabilir. Siber zorbalığa ilişkin çalışmaların ilköğretim ve ortaöğretim merkezli olmaktan çıkıp özellikle öğretmen yetiştiren programların öğrencilerine odaklanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar, Ç. (2015). *Anne ve Babaların İlkokul Ortaokul ve Lise Öğrencisi Çocukları ile Kendilerinin Dijital Okuryazarlıklarına İlişkin Görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Agosto, D.E., Forte, A. and Magee, R. (2012). Cyberbullying and Teens: What YA Librarians Can Do to Help. *Young Adult Library Services*, 10(1), 38-43.
- Akkoyunlu, B. ve Yılmaz Soylu, M. (2010). Öğretmenlerin Sayısal Yetkinlikleri Üzerine Bir Çalışma. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(4), 748-768.
- Alkalai, Y.E. and Hamburger, Y.A. (2004). Experiments in Digital Literacy, *Cyberpsychology & Behavior - Mary Ann Liebert, Inc.*, 7(4).
- Arıcak, O.T. (2011). Siber Zorbalık: Gençlerimizi Bekleyen Yeni Tehlike. *Kariyer Penceresi*, 2(6), 10-12.
- Arıcak, O.T., Kınay, H. ve Tanrıku, T. (2011). Siber Zorbalık Ölçeğinin İlk Psikometrik Bulguları. *İzmir: XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı*, s.340-341.
- Ayas, T. and Horzum, M.B. (2011). Exploring the Teachers' Cyber Bullying Perception in terms of Various Variables. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(2), 619-640.
- Bacanak, A., Karamustafaoğlu O. ve Köse, S. (2003). Yeni Bir Bakış: Eğitimde Teknoloji Okuryazarlığı. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2003(2) Sayı:14, 191-196.
- Bawden, D. (2001). Information and Digital Literacies: A Review of Concepts. *Journal of Documentation*, 57(2), 218-259.
- Bawden, D. (2008). *Origins and Concepts of Digital Literacy*. In C. Lankshear and M. Knobel (Eds.), *Digital Literacy: Concepts, Policies and Practices*. New York: Peter Lang.

- Belsey, B. (2004). *Cyberbullying-Definition*. (<http://www.holmwood.essex.sch.uk/Academic/ICT/CYBERBULLYING%20for%20website.pdf>; 17 Şubat 2018 tarihinde erişilmiştir.)
- Belsey, B. (2008). *Cyberbullying an emerging threat to the always on generation*. (http://www.cyberbullying.ca/pdf/Cyberbullying_Article_by_Bill_Belsey.pdf; 25 Şubat 2018 tarihinde erişilmiştir.)
- Belshaw, D.A.J. (2011). *What is digital literacy? A Pragmatic investigation*. Doktora Tezi, Durham Üniversitesi, Durham. (<http://neverendingthesis.com/doug-belshaw-edd-thesis-final.pdf>; 19 Şubat 2018 tarihinde erişilmiştir.)
- Büyüköztürk, Ş. (2008). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Örnekleme yöntemleri*. (<http://w3.balikesir.edu.tr/~msackes/wp/wp-content/uploads/2012/03/BAY-Final-Konulari.pdf> ; 24 Şubat 2018 tarihinde erişilmiştir.)
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Geliştirilmiş 14. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Campbell, M. A. (2005). *The impact of the mobile phone on young people's social life*. (<http://eprints.qut.edu.au/3492/>; 24 Şubat 2018 tarihinde erişilmiştir.)
- Campfield, D.C. (2006). *Cyber bullying and Victimization: Psychosocial Characteristics of Bullies, Victims and Bully/victims*. PhD Dissertation, Master of Arts, The University of Montana, Missoula, Montana.
- Chartered Institute of Library and Information Professionals (2004). *Information literacy: definition*. (<http://www.cilip.org.uk/professionalguidance/informationliteracy/definition/>; 28 Şubat 2018 tarihinde erişilmiştir.)
- Coşkun, Y.D., Cumaoğlu, G.K. ve Seçkin, H. (2013). Bilgisayar Öğretmen Adaylarının Bilişim Alanıyla İlgili Okuryazarlık Kavramlarına Yönelik Görüşleri. *Internatioanal Journal of Human Sciences*, 10(1), 1259-1272.

- Çetin, O. (2016). Pedagojik Formasyon Programı ile Lisans Eğitimi Fen Bilimleri Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 658-685.
- Çetinkaya, B. (2010). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Siber Zorbalığın Yaygınlığı*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Çubukçu, A. ve Bayzan, Ş. (2013). Türkiye’de Dijital Vatandaşlık Algısı ve Bu Algıyı İnternetin Bilinçli, Güvenli ve Etkin Kullanımı ile Artırma Yöntemleri. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, 5, 148-173.
- Dalmaz, E. (2014). *Üniversite Öğrencilerinde Siber Zorbalık/Mağduriyet, Depresyon ve Anksiyete Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Demiralay, R. (2008). *Öğretmen Adaylarının Bilgi ve İletişim Teknolojilerini Kullanımları Açısından Bilgi Okuryazarlığı Öz-Yeterlik Algılarının Değerlendirilmesi*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dikmen, M. (2015). *Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmen Adaylarının Bilgisayar Öz-Yeterlik Algıları ile Siber Zorbalık Duyarlılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- DW (Deutsche Welle Türkçe). (2016). *758 milyon kişi okuma-yazma bilmiyor*. (<http://www.dw.com/tr/758-milyon-ki%C5%9Fi-okuma-yazma-bilmiyor/a-19528013>; 3 Mart 2018 tarihinde erişilmiştir).
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş* (1. Baskı). Ankara, Anı Yayıncılık.
- Elmas, B. (2016). *Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Algı Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Erden, M. (1998). *Eğitimde Program Değerlendirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Eroğlu, Y. (2011). *Koşullu Öz-Değer, Riskli İnternet Davranışları ve Siber Zorbalık/Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Eshet, Y. (2002). Digital Literacy: A New Terminology Framework and Its Application to The Design of Meaningful Technology-Based Learning Environments. *World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia and Telecommunications (EDMEDIA)*. s.493-498. Chesapeake, VA: AACE.
- Eshet -Alkali, Y. and Amichai-Hamburger Y. (2004). *Cyberpsychol Behaviour*, 7(4): 421-9.
- Fraenkel, J.R. and Wallen, N.E. (2006). *How To Design and Evaluate Research in Education* (6th Edition ed.). New York: Mac Graw Hill Inc.
- Gezgin, M.G. ve Çuhadar, Ç. (2012). Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin İncelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırma Dergisi*, Sayı:2, 93-104.
- Gültekin, F. (2008). *Saldırganlık ve Öfkeyi Azaltma Programının İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Saldırganlık ve Öfke Düzeyleri Üzerindeki Etkisi*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güncel Psikoloji. (2018). *Zorbalık Nedir? Zorbalık Türleri Nelerdir?*. (<https://www.guncelpsikoloji.net/psikoloji-101/zorbalik-nedir-zorbalik-turleri-nelerdir-h5543.html> ; 27 Şubat 2018 tarihinde erişilmiştir).
- Güneş, F. (1994). Okur-Yazarlık Kavramı ve Düzeyleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27(2).
- Gürcan, H.İ. (2013). *İnternette Medya Okuryazarlığı Yaklaşımı*, (<http://inettr.org.tr/inetconf16/sunum/inettr11-5.doc>; 1 Mart 2018 tarihinde erişilmiştir).
- Hague, C. and Payton, S. (2011). *Digital Literacy Across the Curriculum*, (<https://www.nfer.ac.uk/digital-literacy-across-the-curriculum/> ; 22 Nisan 2018 tarihinde erişilmiştir).

- Hamutoğlu, N.B., Canan Güngören, Ö., Kaya Uyanık, G. ve Gür Erdoğan, D. (2017). Dijital Okuryazarlık Ölçeği: Türkçe 'ye Uyarlama Çalışması. *Ege Eğitim Dergisi* 2017(18) 1: 408- 429.
- Hatlevik, O.E. (2009). How to Identify and Understand Digital Literacy Among 9th Grade Norwegian Students. *Nordic Journal of Digital Literacy*, 4(3-4), 159-174.
- Hinduja, S. ve Patchin, J.W. (2009). *Bullying beyond the Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Horton, F.W. (2008). *Understanding Information Literacy: A Primer*. Paris: UNESCO. (<http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001570/157020e.pdf>; 15 Nisan 2018 tarihinde erişilmiştir).
- İhlas Haber Ajansı. (2017). Dünyada ve Türkiye’de kaç tane web sitesi var?. (<http://www.ihb.com.tr/haber-dunyada-ve-turkiyede-kac-tane-web-sitesi-var-628848/>; 01 Mart 2018 tarihinde erişilmiştir.)
- İKÜ (İstanbul Kültür Üniversitesi). (2018.) *Dijital Okuryazarlık*. (https://www.iku.edu.tr/TR/ects_bolum.php?m=1&p=125&f=5&r=0&ders_id=6590&ects=ders_detay; 4 Mart 2018 tarihinde erişilmiştir).
- İşçioğlu, E., & Kocakuşak, S. (2012). İlköğretim Sınıf Öğretmeni Adaylarının Sayısal Okuryazarlık Düzeyleri Ve Teknoloji Algıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (Özel Sayı 2), 15-24.
- Juvonen, J. and Gross, E.F. (2008). Extending School Grounds? –Bullying Experiences in Cyberspace. *Journal of School Health* , 78,496-505.
- Kellner, D. (2001). New Technologies/New Literacies:Reconstructing Education for the New Millenium. *International Journal of Technology and Design Education*, S. 11, s. 67-81.
- Kıyıcı, M. (2008). *Öğretmen Adaylarının Sayısal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

- King, A.V. (2010). Constitutionality of Cyberbullying Laws: Keeping the Online Playground Safe for Both Teens and Free Speech. *Vanderbilt Law Review Cyberbullying Laws*. Vol. 63:3:845.
- Kocatürk, M. (2014). *Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ile Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Koltay, T. (2011). The Media and The Literacies: Media Literacy, Information Literacy, Digital Literacy. *Media Culture Society*, 33(2) s.211-221.
- Kowalski, R.M., Limber, S.P. and Agatston, P.W. (2008). *Cyberbullying: Bullying in The Digital Age*. Massachusetts: Blackwell Publishing.
- Köklü, N., Büyüköztürk, Ş. ve Çokluk, Ö. (2007). *Sosyal Bilimler için İstatistik*. (İkinci Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Kress, G. (2003). *Literacy in the New Media Age*. London: Routledge.
- Kurbanoğlu, S. (2010). Bilgi Okuryazarlığı: Kavramsal Bir Analiz. *Türk Kütüphaneciliği* 24, 4 (2010), 723-747
- Li, Q. (2007). Bullying in The New Playground: A Research into Cyberbullying and Cybervictimization. *Australasian Journal of Educational Technology*, 23 (4):435-454.
- Maden, S., Maden, A. ve Banaz, E. (2018). Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Dijital Okuryazarlık Bağlamında Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55) 408- 429.
- Martin, A. (2005). Digeulit – A European Framework For Digital Literacy: A Progress Report. *Journal of e-Literacy* 2(2) s.130-136.
- Martin, A. (2008). *Digital Literacy and the Digital Society*. C. Lankshear, M. Knobel (Ed.), *Digital Literacies: Concepts, Policies and Practices içinde* (s.151- 174). New York: Peter Lang.
- Mossberger, K., Tolbert, C., and S. McNeal, R. (2007). *Digital Citizenship: The Internet, Society and Participation*. London, England: The MIT Press.

- Ng, W. (2012). Can We Teach Digital Natives Digital Literacy? *Computers & Education*, 59, 1065-1078.
- Öksüz, Y., Demir, E.G. ve İci, A. (2016). Öğretmenlerin Dijital Okuryazarlık Kavramına İlişkin Metaforlarının İncelenmesi. *International Journal of Social Studies*, 50 (2), 387-396.
- Özbay, M., Özdemir, O. (2014). Türkçe Öğretim Programı İçin Bir Öneri:Dijital Okuryazarlığa Yönelik Amaç ve Kazanımlar. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 2(2): 31-40.
- Özerbaş, M.A. ve Kuralbayeva, A. (2018). Türkiye ve Kazakistan Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 16-25.
- Özmen, B. (2012). *Sosyal Ağ Destekli Eğitim Uygulamalarının Öğrenci Başarısı ve Görüşlerine Etkisi*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Özüdoğru, Ş. (2014). Bir Web 2.0 Uygulaması Olarak Bloglar: Blogların Dinamikleri ve Blog Alemi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*, 2014 4(1): 36-50.
- Pool, C.R. (1997). A New Digital Literacy a Conversation with Paul Gilster. *Educational Leadership*, 55, 6-11.
- Reinking, D. (1994). Electronic Literacy: Perspectives in Reading Research. ERIC.
- Ribble, M. and Bailey, G. (2007). *Digital Citizenship in Schools*. Washington: ISTE
- Ribble, M. (2011). Digital Citizenship in Schools. *The International Society for Technology in Education (ISTE)*.
- Serin, H. (2012). *Ergenlerde Siber Zorbalık / Siber Mağduriyet Yaşantıları ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri*. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Shariff, S. (2008). *Cyberbullying. Issues and Solutions for the School, the Classroom and the Home*, 1. Baskı, Routledge, New York.

- Sincar, M., Uğurlu, C. T. (2012). Öğretmenlerin Forum Sayfalarında Karşılaştıkları Etik Sorunlar. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2012 11(3): 737 - 758.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M. And Tippett, N. (2006). *An Investigation into Cyberbullying, Its Forms, Awareness, and Impact, and the Relationship Between Age and Gender in Cyberbullying*. (<https://www.staffsscb.org.uk/Professionals/Key-Safeguarding/e-Safety/Task-to-Finish-Group/Task-to-Finish-Group-Documentation/Cyber-Bullying---Final-Report.pdf>; 12 Nisan 2018 tarihinde erişilmiştir).
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. and Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its Nature and Impact in Secondary School Pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49 (4), 376-385.
- Soydaş Karlier, D. (2011). *Ergenlerde Ebeveyn İzlemesi, Sanal Zorbalık ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin Cinsiyete Göre İncelenmesi*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tanrikulu, T., Kınay, H. ve Arıcak, O.T. (2013). Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 38-47.
- Taşkıran, N. Ö. (2007). *Medya Okuryazarlığına Giriş*. İstanbul: Beta Basım.
- Türk Dil Kurumu (2018). *Büyük Türkçe Sözlük*. (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5aad7122003443.99346259; 28 Şubat 2018 tarihinde erişilmiştir).
- Türk Dil Kurumu (2018). *Güncel Türkçe Sözlük*. (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a9efb63ee5064.19086511; 20 Şubat 2018 tarihinde erişilmiştir).
- Türkiye İstatistik Kurumu (2017). *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması*. (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24862>; 19 Şubat 2018 tarihinde erişilmiştir).
- Türkoğlu, S. (2013). *Ergenlerin Problemleri İnternet Kullanımları İle Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Usta, A. (2013). *Lise Öğrencilerinin Öfke İle Siber Zorbalık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Samsun ili Örneği)*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Üstündağ, M.T., Güneş, E ve Bahçivan E. (2017). Dijital Okuryazarlık Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması ve Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık Durumları. *Journal of Education and Future*, 2017 (12), 19-29.
- Willard, N.E. (2005). *An Educator's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats*. (<http://csriu.org/cyberbullying/pdf>; 28 Şubat 2018 tarihinde erişilmiştir).
- Willard, N. (2007). *Cyberbullying and Cyberthreats: Responding to The Challenge of Online Social Agression, Threats, And Distress*, Champaign Research Press, Illinois.
- Yaman, E., Eroğlu, Y. ve Peker, A. (2011). *Başaçıkma Stratejileriyle: Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık*, (1. Baskı). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Ybarra, M.L. ve Mitchell, K.J. (2004). Online Aggressor/Targets, Aggressors, and Targets: a Comparison of Associated Youth Characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 45, 1308-1316.
- Ybarra, M.L., Cheryl, A. and Mitchell, K.J. (2005). Depressive Symptomatology, Youth Internet Use and Online Interactions: a National Survey. *Journal of Adolescent Health*, 36, 9-18.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, H. (2010). An Examination of Preservice Teachers' Perceptions About Cyberbullying. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, 6(4), 263-270.
- Yılmaz, R. (2014). *4+4+4 Eğitim Sisteminin Yapı ve İşleyişi ile Matematik Öğretim Sürecine Etkisine Yönelik Öğretmen Görüşleri*. Doktora tezi, Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.

Zurkowski, P. G. (1974). The Information Service Environment: Relationships and Priorities. (Report ED 100391). Washington DC: National Commission on Libraries and Information Science.

EKLER

EK 1: Kişisel Bilgi Formu

DİJİTAL OKURYAZARLIK DÜZEYİ VE SİBER ZORBALIĞA İLİŞKİN DUYARLILIK ANKETİ

Değerli Katılımcı,

Bu çalışmanın genel amacı, BÖTE Bölümü'nde eğitim görmekte olan öğrencilerin “Dijital okuryazarlık düzeyleri ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları” konusundaki genel bilgi ve eğilimlerini saptamaktır. Yazdığınız kişisel bilgiler, tümüyle bilimsel amaçlı araştırma kapsamında kullanılacak ve gizli tutulacaktır. Anketten elde edilecek olan veriler çalışma sonucunda analiz edilecek ve bu doğrultuda bilimsel çıkarımlar yapılacaktır. Maddelelere içtenlikle ve doğru cevaplar vermeniz çalışmanın doğru sonuçlar vermesi açısından çok yararlı olacaktır.

Ad, soyad gibi kimliğinizi ortaya çıkaracak herhangi bir bilgi yazmayınız. Doğru ya da yanlış cevap olması söz konusu değildir. Bu nedenle, **LÜTFEN MADDELERE GERÇEKÇİ YANITLAR VEREREK, FORMU EKSİKSİZ BİR ŞEKİLDE DOLDURUNUZ.**

Ayırdığınız zaman, gösterdiğiniz ilgi ve bilime katkınız için teşekkür ederim.

Mehmet KOZAN (mkozan88@gmail.com)

Fırat Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi ABD

KİŞİSEL BİLGİLER

1. Kaçınıcı sınıftasınız?

☐ 1. Sınıf ☐ 2. Sınıf ☐ 3. Sınıf ☐ 4. Sınıf

2. Cinsiyetiniz?

☐ Kadın ☐ Erkek

3. Yaşınız?

☐ 17 – 19 Yaş ☐ 17 – 19 Yaş ☐ 17 – 19 Yaş ☐ 17 – 19 Yaş

4. Kendinize ait bilgisayarınız var mı?

☐ Evet ☐ Hayır

5. Kaç yıldır bilgisayar kullanıyorsunuz?

☐ 0 – 2 Yıl ☐ 3 - 5 Yıl ☐ 6 – 8 Yıl ☐ 9 Yıl ve üzeri

6. İnternet’te günlük kaç saat süre harcıyorsunuz?

☐ 1 saatten az ☐ 1 – 2 saat ☐ 2 – 5 saat ☐ 5 saat üzeri

7. En sık ziyaret ettiğiniz site türü nedir?

☐ Sosyal Paylaşım - Sohbet ☐ Eğitim, Ödev - Forum ☐ Oyun - Film ☐ Haber - Blog

8. Herhangi bir sosyal ağı üye misiniz?

☐ Evet ☐ Hayır

EK 2: Dijital Okuryazarlık Ölçeği

Madde Numarası	DİJİTAL OKURYAZARLIK ÖLÇEĞİ <i>Sizden istenilen belirtilen maddeleri dikkatlice okuyup, size en uygun kutucuğu işaretlemenizdir.</i> <i>Lütfen samimi cevaplar veriniz ve boş bırakmayınız.</i>	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katlıyorum	Kesinlikle Katlıyorum
1	Öğrenme sürecinde Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmak hoşuma gider.	()	()	()	()	()
2	Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak daha iyi öğrenirim.	()	()	()	()	()
3	Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak öğrenmek daha ilgi çekicidir.	()	()	()	()	()
4	Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak öğrenmek beni daha motive eder.	()	()	()	()	()
5	Öğrenme etkinliklerim için arkadaşlarımdan sıklıkla İnternet aracılığıyla (Skype, Face ve Bloglar vb) yardım alırım.	()	()	()	()	()
6	Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak öğrenmek öz-yönetimli ve bağımsız olmamı sağlar.	()	()	()	()	()
7	Karşılaştığım teknik problemleri nasıl çözeceğimi bilirim.	()	()	()	()	()
8	Yeni teknolojilerin kullanımını kolaylıkla öğrenebilirim.	()	()	()	()	()
9	Önemli olduğunu düşündüğüm yeni teknolojilere ayak uydurabilirim.	()	()	()	()	()
10	Birçok farklı teknoloji hakkında bilgim var.	()	()	()	()	()
11	Öğrenmede ve yeni şeyler oluşturmada (Sunumlar, dijital hikâyeler, wikiler, bloglar gb) bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmak için gerekli olan teknik becerilere sahibim.	()	()	()	()	()
12	İnternette bilgi elde etmeye yönelik araştırma ve değerlendirme becerilerime güvenirim.	()	()	()	()	()
13	Öğrenme sürecinde mobil teknolojilerin (Cep telefonları, PDA'lar, İpadler, akıllı telefonlar, vb) kullanım	()	()	()	()	()

	potansiyeli yüksektir.					
14	Öğretmenlerim ders anlatırken bilgi ve iletişim teknolojilerini daha çok kullanmalıdır.	()	()	()	()	()
15	Bilgi ve iletişim teknolojileri proje çalışmalarında ve diğer öğrenme etkinliklerinde arkadaşlarım ile daha iyi işbirliği içinde çalışmamı sağlar.	()	()	()	()	()
16	Bilgi ve iletişim teknolojileri becerilerim iyidir.	()	()	()	()	()
17	İnternet tabanlı aktivitelerle ilgili konuları (Örn; siber güvenlik, eser hırsızlığı, araştırma konuları vb) bilirim.	()	()	()	()	()

EK 3: Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği

Madde Numarası	SİBER ZORBALIĞA İLİŞKİN DUYARLILIK ÖLÇEĞİ <i>Sizden istenilen belirtilen maddeleri dikkatlice okuyup, size en uygun kutucuğu işaretlemenizdir.</i> <i>Lütfen samimi cevaplar veriniz ve boş bırakmayınız.</i>	Hayır	Bazen	Evet
1	İnternete girdiğimde bilgilerimin başkaları tarafından çalınabileceğini göz önünde tutarım.	()	()	()
2	Sosyal paylaşım sitelerinde (Facebook, Twitter vb.) özel bilgilerimin başkaları tarafından kötü amaçlı olarak kullanılabileceğini göz önünde bulundururum.	()	()	()
3	Gerçek yaşamda sorun yaşadığım insanlarla sanal ortamlarda da karşılaşmamaya çalışırım.	()	()	()
4	Sanal ortamlarda başkalarının bana zarar vermemesi için bazı tedbirler alma ihtiyacı hissettiğim olur	()	()	()
5	Sanal ortamlardayken bir bilgisayar korsanının benim için de tehlike oluşturabileceğini göz önünde bulundururum.	()	()	()
6	Bana zarar vermek isteyen birisinin bunu internet, cep telefonu vb. aracılığıyla da yapabileceğini düşünürüm.	()	()	()
7	İnternetteki e-posta, forum siteleri vb. üyelik şifrelerimi kimseyle paylaşmam	()	()	()
8	Sanal ortamlarda küfür veya hakarete bulunan kişilerle iletişimimi keserim.	()	()	()
9	Görülmesini istemediğim bir resim ya da görüntümün benden habersiz olarak yayılabileceği tehlikesini düşündüğüm olur.	()	()	()
10	Sanal ortamlardaki iletişimde hakkımda gerçek olmayan söylentilerin de yayılabileceğini düşünürüm	()	()	()
11	İnternete girdiğimde internetin aynı zamanda başkalarına zarar verme amacıyla kullanılabileceğini aklımda tutarım.	()	()	()
12	Benimle ilgili doğru olmayan bir bilginin internette yayılması durumunda ne yapacağımı düşündüğüm olur.	()	()	()
13	E-posta ya da cep telefonundan kısa mesaj (SMS) yoluyla tehdit alabileceğim kişilerle sanal ortamlarda iletişimde bulunmam.	()	()	()

EK 4: Siber Zorbalığa ve Dijital Okuryazarlığa İlişkin Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu

SİBER ZORBALIĞA VE DİJİTAL OKURYAZARLIĞA İLİŞKİN YARI-YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Yer:_____ **Tarih:**___/___/2018 **Saat** (Başlangıç / Bitiş):___ / ___

Görüşme Yapılan Kişi:

Kayıt Bilgisi: Ses ve Video Kaydı

Giriş:

Merhaba, adım Mehmet KOZAN. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans öğrencisiyim. Tez konum hakkında sizin görüşlerinize başvuracağım. Görüşleriniz araştırmanın amacına ulaşmasına temel oluşturacaktır.

Görüşmeye başlamadan önce, görüşmede konuşulanların sadece bu araştırma amacıyla kullanılacağını ve kişisel bilgilerin kesinlikle gizli tutulacağını belirtmek isterim. Bunun yanı sıra araştırma raporunda ya da başka herhangi bir yerde isimleriniz yer almayacak, bunun yerine takma isimler kullanılacak ya da isimleriniz şifrelenecektir. Görüşmemizin yaklaşık 30 dakika süreceğini tahmin ediyorum. İzin vererseniz görüşmeyi kaydetmek istiyorum. Bu şekilde hem zamanı daha iyi kullanabiliriz hem de sorulara vereceğiniz yanıtların kaydını daha ayrıntılı tutma fırsatını elde edebilirim. Bu araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz için teşekkür ederim. Eğer görüşmeye başlamadan önce sizin bana sormak istediğiniz sorular varsa önce bunları yanıtlamak istiyorum.

1. Siber Zorbalık kavramını daha önce duydunuz mu?
2. Daha önce herhangi bir platformda siber zorbalığa maruz kaldınız mı? Nasıl?
3. Yakın çevrenizden siber zorbalığa maruz kalan herhangi birileri oldu mu? Nasıl?
4. Siber zorbalığa maruz kaldığınızda tepkiniz nasıl olur?
5. Siber zorbalığa maruz kalmamak için ne gibi tedbirler alırsınız?
6. Siber zorbalıkla karşı karşıya kalanlara ne gibi tavsiyelerde bulunursunuz?

7. Dijital Okuryazarlık kavramını daha önce duydunuz mu?
8. Dijital okuryazar bir birey olmak kişiye ne gibi kazanımlar sağlar?
9. Dijital okuryazar bireyler yetiştirme sürecinde eğitimcilerin nelere dikkat etmesi gerekir?
10. Dijital okuryazar bireyler yetiştirmek için kurumların ne gibi çalışmalar yapması gerekir?

Son olarak eklemek istediğiniz eleştiri ve tavsiyeleriniz nelerdir?

FIRAT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu

Sayı :97132852/050.01.04/

Konu :Yrd. Doç. Dr. Müzeyyen BULUT ÖZEK (Yük. Lis. Öğr. Mehmet KOZAN)

BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALINA

İlgi :25/12/2017 tarihli, 237745 sayılı ve "Onay İsteği" konulu yazı

Anabilim Dalınız Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Müzeyyen BULUT ÖZEK yönetiminde, Yük. Lis. Öğr. Mehmet KOZAN'a ait "**Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık Düzeyleri ve Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılıklarının İncelenmesi**" konulu çalışma ile ilgili Etik Kurul Kararı ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır.

Prof. Dr. Mustafa KAPLAN
Kurul Başkanı

Not : Araştırmacıların TÜBİTAK'a yapılacak başvurular için, tüm üyelerin ıslak imzalarının bulunduğu etik kurul kararını talep etmeleri gerekmektedir.

EK :

Etik Kurul Kararı 1(bir) sayfa

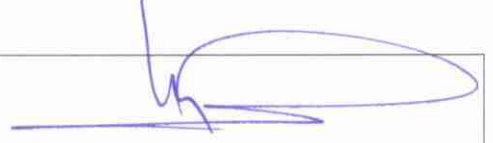
T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı

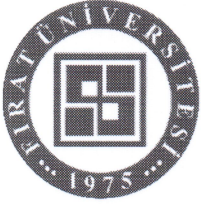
ETİK KURUL KARARI

TOPLANTI TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR NO	ÇALIŞMACININ ADI SOYADI
05.01.2018	01	25	Yrd. Doç. Dr. Müzeyyen BULUT ÖZEK

KARAR

“Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık Düzeyleri ve Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılıklarının İncelenmesi” konulu çalışma etik kurulumuzda görüşülmüş olup; çalışmanın etik kurallara uygun olduğuna oybirliğiyle karar verilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa KAPLAN (Başkan)			
Prof. Dr. Demet ÇİÇEK (Üye)	Bulunmadı	Prof. Dr. Figen DEVECİ (Üye)	İmza
Prof. Dr. Erdal TAŞKIN (Üye)	Bulunmadı	Prof. Dr. Nuri GÖMLEKSİZ (Üye)	İmza
Doç. Dr. Funda GÜLCÜ BULMUŞ (Üye)	İmza	Doç. Dr. Süleyman İLHAN (Üye)	İmza
Doç. Dr. İrfan EMRE (Üye)	İmza	Doç. Dr. Sebahattin DEVECİOĞLU (Üye)	İmza
Doç. Dr. Özge HANAY (Üye)	İmza	Doç. Dr. Taner YILDIRIM (Üye)	Bulunmadı
Yrd. Doç. Dr. Nurhan HALİSDEMİR (Üye)	İmza	Yrd. Doç. Dr. Mehmet TUZCU (Üye)	İmza

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Mehmet KOZAN
Öğrenci Numarası	131407111
Enstitü Anabilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bilim Dalı
Danışmanının Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Müzeyyen BULUT ÖZEK
Tez Başlığı (Türkçe)	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık Düzeyleri ve Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılıklarının İncelenmesi

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 86 sayfalık kısmına ilişkin, 11/07/2018 tarihinde Enstitü tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 22'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin yüksek lisans tezi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aştığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.

Mehmet KOZAN

F.Ü. LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ÖĞRETİM YÖNETMELİĞİ

Madde 41- Lisansüstü tezleri ile birlikte teslim edilmesi gereken belgeler şunlardır:

- a) Lisansüstü tezler, savunma öncesinde **intihal program raporu** ve ilgili makale şartını sağladığına dair belgeleri ile birlikte enstitüye teslim edilir.
- b) İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "% 25'i geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Mehmet KOZAN

Doğum Yeri ve Tarihi : İskenderun – 05.12.1988

Telefon : 0 (553) 697 44 14

e-Mail : mkozan88@gmail.com

EĞİTİM DURUMU

Derece	Adı, İlçe, İl	Bitirme Yılı
İlkokul	: Kurtbağı Köyü İlkokulu, İskenderun, HATAY	1999
Ortaokul	: Üçgüllük İlköğretim Okulu, İskenderun, HATAY	2002
Lise	: İskenderun Lisesi (Yabancı Dil Ağırlıklı)	2006
Lisans	: 1 - İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Matematik, Merkez, MALATYA	-
	: 2 - İnönü Üniversitesi, Bilgisayar ve öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Merkez, MALATYA	2012

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2013 - 2014	Ömer Meto İlköğretim Okulu, Kırıkhan, HATAY	Bilişim Teknolojileri Öğretmeni
2014 - 2016	Zirve Üniversitesi, Şahinbey, GAZİANTEP	Bilgiişlem Personeli (Yazılımcı)
2016 - 2018	İbrahim Özdemir Yapı İnşaat Ltd. Şti., Şahinbey, GAZİANTEP	Bilgiişlem Personeli
2018 -	Şehit Abdulkadir Yıldırım Ortaokulu, Şahinbey, GAZİANTEP	Bilişim Teknolojileri Öğretmeni

YAYINLAR

- Kozan, M., Bozkaplan, M.F. ve Bulut, Ö.M., (2014, Şubat). Eğitimde Bulut Bilişim Uygulamaları. *XVI. Akademik Bilişim Konferansı*, s. 819-824, Mersin Üniversitesi, Mersin/Türkiye.
- Bulut, Ö. M., Bozkaplan, M.F. ve Kozan, M., (2014, Mayıs). Üniversite Öğrencilerinin Bulut Bilişim Teknolojisiyle İlgili Farkındalık Düzeylerinin Belirlenmesi. 2. *Uluslararası Öğretim Teknolojileri ve Öğretmen Eğitimi Sempozyumu*, Afyonkarahisar/Türkiye.